

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Žibert

LOKALNE VOLITVE 2002

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Žibert

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Brezovšek

LOKALNE VOLITVE 2002

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

Izjava o avtorstvu

KAZALO

SEZNAM KRATIC

1	UVOD	6
2	OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV	10
2.1	OPREDELITEV POJMA LOKALNA SAMOUPRAVA	10
2.2	OPREDELITEV POJMA LOKALNA SKUPNOST.....	11
2.3	OPREDELITEV POJMA OBČINA	11
2.4	OPREDELITEV POJMA POLITIČNA PARTICIPACIJA	12
2.5	OPREDELITEV POJMA VOLITVE	12
3	VLOGA IN POMEN VOLITEV	14
3.1	SPLOŠNO O VOLITVAH	14
3.2	POMEN VOLILNE UDELEŽBE ZA DEMOKRATIČNE VOLITVE	15
3.2.1	Volilna udeležba v Sloveniji	16
3.2.2	Primerjava volilne udeležbe na lokalnih in parlamentarnih volitvah	18
4	VLOGA IN POMEN LOKALNIH VOLITEV	21
4.1	PREJŠNJA UREDITEV LOKALNIH VOLITEV V REPUBLIKI SLOVENIJI.....	23
4.2	NASTANEK VELJAVNE UREDITVE LOKALNIH VOLITEV	26
5	VOLITVE ČLANOV OBČINSKIH SVETOV	28
5.1	VOLILNA PRAVICA	28
5.1.1	Volilna pravica pripadnikov narodnih skupnosti	29
5.1.2	Volilna pravica Romov.....	30
5.1.3	Volilna pravica tujcev.....	31
5.1.4	Evidenca in varstvo volilne pravice.....	32
5.2	VOLILNI SISTEM	34
5.2.1	Večinski volilni sistem.....	35
5.2.2	Proporcionalni volilni sistem	36
5.3	VOLILNE ENOTE	37

5.4	KANDIDIRANJE	38
5.5	GLASOVANJE.....	41
5.6	UGOTAVLJANJE VOLILNIH IZIDOV	42
5.6.1	Vloga preferenčnega glasu v Sloveniji.....	44
5.6.2	Analiza rezultatov dosedanjih volitev občinskih svetnikov	45
6	VOLITVE ŽUPANA	48
6.1	VOLILNA PRAVICA	49
6.2	KANDIDIRANJE	49
6.3	GLASOVANJE.....	51
6.4	UGOTAVLJANJE VOLILNIH IZIDOV	51
7	VOLITVE V SVETE KRAJEVNIH, VAŠKIH IN ČETRTHNIH SKUPNOSTI.....	54
7.1	SPLOŠNO O OŽJIH DELIH OBČINE	54
7.1.1	Položaj krajevnih skupnosti pred osamosvojitvijo RS	54
7.1.2	Položaj krajevnih skupnosti po osamosvojitvi	56
7.2	VOLITVE SVETOV OŽJIH DELOV OBČINE	58
8	ŽENSK V LOKALNI POLITIKI	60
8.1	SPLOŠNO O ZASTOPANOSTI ŽENSK V POLITIKI.....	60
8.2	ŽENSK V OBČINSKIH SVETIH.....	60
8.3	ŽENSK MED ŽUPANI.....	62
8.4	VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA IZVOLITEV ŽENSK.....	63
9	ZAKLJUČEK	66
10	SEZNAM TABEL IN GRAFOV	69
11	VIRI IN LITERATURA.....	70

SEZNAM KRATIC

LDS	Liberalna demokracija Slovenije
SLS	Slovenska ljudska stranka
SDS	Socialdemokratska stranka
NSi/SKD	Nova Slovenija – Krščansko ljudska stranka
ZLSD	Združena lista socialnih demokratov
DeSUS	Demokratska stranka upokojencev
SNS	Slovenska nacionalna stranka
SMS	Stranka mladih Slovenije
NK	Neodvisni kandidati

1 UVOD

Slovenska ustava, ki je bila sprejeta leta 1991, je uvedla ostro ločitev med državno in lokalno ravno, saj je v Republiki Sloveniji zagotovljena lokalna samouprava. Tako so lokalne volitve kot pomemben del lokalne samouprave postale eden izmed pomembnejših izrazov ljudske suverenosti in pogoj za demokratično oblikovanje organov lokalne samouprave.

V praksi so lokalne volitve najpomembnejši vpliv prebivalcev na delovanje lokalne oblasti in so zato bistveni del in sestavina lokalne samouprave. Lokalne volitve omogočajo prebivalcem neposreden vpliv na oblikovanje in izvrševanje lokalne oblasti ter predstavljajo najbolj demokratičen način personalnega oblikovanja organov lokalne samouprave. Čeprav je neposredna demokracija pogostejša na lokalni ravni, so volitve pogosto edini možen kanal vplivanja prebivalcev lokalnih skupnosti na lokalno oblast in politiko. Volivec z udeležbo na lokalnih volitvah namreč izraža svojo pripadnost lokalni skupnosti, izraža zanimanje za problematiko v njej in tako aktivno sodeluje pri delovanju lokalne skupnosti.

V sodobnih demokratičnih državah prevladuje posredna demokracija in državljani odločitev ne sprejemajo neposredno, ampak prek svojih predstavnikov. To pomeni, da volitve, tudi lokalne, predstavljajo politično dejanje, s katerim prebivalci lokalnih skupnosti izbirajo svoje predstavnike v predstavniških organih lokalnih skupnosti. Predstavniški organi oziroma predstavniki v njih sprejemajo najpomembnejše odločitve v lokalni skupnosti.

Lokalne volitve so v Republiki Sloveniji razmeroma nov pojav, saj so bile leta 2002 izvedene šele tretje – po lokalnih volitvah leta 1994 in 1998. Ravno kratka tradicija lokalnih volitev v Republiki Sloveniji je bil eden izmed razlogov, zakaj sem se odločila, da natančno analiziram lokalne volitve med letoma 1994 in

2002 v naši državi. Zanima me namreč postopek oblikovanja organov lokalne samouprave v Republiki Sloveniji in vloga volivcev oziroma prebivalcev lokalnih skupnosti.

Dejstvo je, da je lokalna politika za prebivalce lokalnih skupnosti zelo pomembna, saj se z njo vsakodnevno srečujejo. Prebivalci lokalnih skupnosti naj bi imeli nanjo čim večji vpliv. Ravno to možnost dajejo lokalne volitve, s katerimi prebivalci občin neposredno vplivajo na oblikovanje organov lokalne samouprave, s tem pa tudi na politiko, ki jo ti organi sprejemajo. Lokalne volitve namreč dajejo legitimnost izvajanju lokalne oblasti in s tem tudi politiki, ki jo ti organi izvajajo.

Volilna udeležba na volitvah po svetu je nizka, kar je zaskrbljujoče, saj se z volilno udeležbo kaže, kako demokratična je neka družba. Demokratičnost neke družbe se kaže tudi z zastopanostjo žensk v politiki. Zato sem se odločila, da bom v okviru svoje diplomske naloge pogledala, kako je z volilno udeležbo in zastopanostjo žensk pri nas. Od tod izhajata moji hipotezi:

Hipoteza 1:

»V Republiki Sloveniji se volilna udeležba znižuje.«

Hipoteza 2:

»Kljub temu da je delež žensk v slovenski lokalni politik majhen, se le-ta povečuje z vsakimi volitvami.«

Obe hipotezi sem preverjala z analizo volilne udeležbe in rezultatov lokalnih volitev, ki so bile izvedene v letih 1994, 1998 in 2002. Volilno udeležbo sem primerjala z volilno udeležbo na parlamentarnih volitvah pri nas in na Madžarskem, Poljskem, Slovaškem in Češkem.

Med pisanjem diplomskega dela sem uporabila različne metode in tehnike proučevanja:

- analizo in interpretacijo primarnih virov, v okviru katerih sem analizirala številne zakone s področja lokalne samouprave in lokalnih volitev,
- analizo in interpretacijo sekundarnih virov, v okviru katerih sem analizirala in proučila številne znanstvene monografije, strokovne članke in poročila s področja lokalnih volitev,
- analizo internetnih virov,
- mednarodno primerjalno raziskovanje, v okviru katerega sem med seboj primerjala volilno udeležbo na posameznih volitvah in rezultate lokalnih volitev na Madžarskem, Slovaškem, Češkem, Poljskem in pri nas; za te države sem se odločila predvsem zato, ker so si med seboj podobne, saj so vse bivše komunistične države, države v tranziciji in vse so izvedle prve demokratične volitve v devetdesetih letih prejšnjega stoletja,
- deskriptivno metodo, s pomočjo katere sem pojasnila osnovne pojme s področja lokalne samouprave ter
- analizo uradne statistike, v okviru katere sem proučila rezultate in podatke lokalnih volitev, ki jih je zbral Statistični urad Republike Slovenije.

Diplomsko delo sem vsebinsko razdelila na več poglavij. V prvem poglavju sem opredelila osnovne pojme s področja lokalnih volitev, v drugem sem se posvetila vlogi in pomenu samih volitev, opredelila pa sem tudi pomen volilne udeležbe za demokratične volitve.

V tretjem poglavju sem opredelila temeljne značilnosti lokalnih volitev. Pojasnila sem, kaj so lokalne volitve, kakšna sta njihov pomen in vloga ter kakšna je njihova ureditev pred in po osamosvojitvi naše države.

V četrtem poglavju sem predstavila postopek volitev občinskih svetnikov. Predstavila sem, kdo ima pri nas pravico voliti občinske svetnike, po kakšnem volilnem sistemu jih volimo, kakšen je postopek kandidiranja in kako se ugotovi rezultate volitev v posameznem volilnem sistemu. Analizirala sem tudi vlogo

preferenčnega glasu in kakšni so bili rezultati volitev za občinske svetnike na dosedanjih lokalnih volitvah.

V petem poglavju sem predstavila postopek izvolitve županov. Tako kot pri volitvah občinskih svetnikov sem tudi tu analizirala, kdo ima volilno pravico, kakšen je postopek kandidiranja in glasovanja, analizirala pa sem tudi dosedanje volitve županov.

V šestem poglavju sem se posvetila ožjim delom občin. Seznanila sem se z vlogo krajevnih skupnosti kot eno izmed oblik ožjih delov občine pred in po osamosvojitvi naše države.

V sedmem poglavju sem poskušala ugotoviti, kakšna je vloga žensk v naši lokalni politiki. Analizirala sem delež žensk med občinskimi svetniki in med župani. Pogledala sem si tudi morebitni vpliv volilnega sistema na večjo zastopanost žensk v politiki.

Sledijo še sklepne misli in zaključek.

Lokalne volitev sem torej poskusila predstaviti tako s teoretičnega kot tudi s praktičnega vidika. Upam, da mi je uspelo pojasniti njihovo vlogo in pomen v slovenski lokalni samoupravi.

2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

Preden se srečamo s tematiko lokalnih volitev, moramo opredeliti osnovne pojme s področja lokalne samouprave, saj se s tem izognemo nesporazumom in nejasnostim, ki lahko nastanejo pri obravnavanju lokalnih volitev. Osnovni pojmi s področja lokalne samouprave se v javnosti zelo pogosto pojavljajo in zato je smiselno, da natančno opredelimo njihov pomen, da jih med seboj ne bi zamenjevali. Tako bomo v nadaljevanju opredelili naslednje pojme: lokalna samouprava, lokalna skupnost, občina, politična participacija in volitve.

2.1 OPREDELITEV POJMA LOKALNA SAMOUPRAVA

Pojem lokalna samouprava ima toliko opredelitev, kolikor je avtorjev. Pomeni sicer pravico lokalnih skupnosti, da samostojno urejajo in opravljajo javne zadeve, ki se dotikajo življenja in dela prebivalcev na njihovem območju. Evropska listina lokalne samouprave je lokalno samoupravo v svojem 3. členu opredelila kot pravico in sposobnost lokalnih oblasti, da v mejah ustave in zakona urejajo in opravljajo bistveni del javnih zadev v lastni pristojnosti in v korist lokalnega prebivalstva. To pravico uresničujejo lokalni organi in prebivalci na zborih državljanov, z referendumom ali drugimi neposrednimi oblikami odločanja.

Lokalna samouprava je institucionalizirana avtonomija odločanja o lastnih zadevah v lokalni skupnosti. Pomeni samostojno upravljanje lastnih lokalnih zadev, to je urejanja in reševanja življenjskih potreb prebivalcev na organiziran in neoblasten način. Lokalna samouprava je način upravljanja v družbenih zadevah in neposredno temelji na lokalni skupnosti, tvorijo pa jo pravno urejena razmerja na področju odločanja o skupnih zadevah. Element samoupravnosti je poudarjen s tem, da je odločanje v lokalni skupnosti avtonomno, neodvisno od države (Vlaj, 1998).

2.2 OPREDELITEV POJMA LOKALNA SKUPNOST

Lokalna skupnost označuje teritorialno skupnost ljudi, ki svoje skupne koristi in potrebe zadovoljuje s skupnimi dejavnostmi. Lokalna skupnost predstavlja skupnost ljudi na zaokroženem teritorialnem območju, na katerem so ljudje zaradi skupnih interesov pri zadovoljevanju potreb medsebojno povezani. O lokalni skupnosti lahko govorimo takrat, kadar je na nekem zaokroženem območju – teritoriju – vzpostavljeno tesnejše sodelovanje in povezanost med ljudmi, ki tam živijo. Lokalna skupnost je tako neposredna in dejanska podlaga lokalne samouprave. Je nosilec lokalne samouprave. To je tista teritorialna skupnost, kjer se na najnižji ravni pojavljajo določene skupne potrebe prebivalstva, ki jih je mogoče reševati le skupno.

V znanstvenem okolju sicer obstaja toliko definicij lokalne skupnosti, kolikor je avtorjev, toda kljub temu lahko rečemo, da so bistveni elementi lokalne skupnosti ozemlje, ljudje, ki tu živijo, njihove potrebe in interesi, dejavnost za zadovoljevanje potreb in zavest ljudi o lokalni skupnosti, ki ji pripadajo (Vlaj, 1998). Lokalne skupnosti kot nosilke lokalne samouprave sestavljajo ljudje, organizirani v občine, mesta in širše lokalne skupnosti.

2.3 OPREDELITEV POJMA OBČINA

Občina je temeljna enota lokalne samoupravne skupnosti. Oblikovana je v okviru naravne, zgodovinsko nastale lokalne skupnosti, kot so naselje oziroma več naselij, povezane s skupnimi interesi in ima položaj samoupravnosti po zakonskih določilih države, v kateri se nahaja (Žagar, 2003).

Na določenem ozemlju občine prebivajo ljudje, ki jih povezujejo skupne lokalne koristi, ki čutijo pripadnost tej skupnosti in kjer so razmere za uspešno organiziranje dejavnosti za zadovoljevanje potreb v kraju bivanja.

2.4 OPREDELITEV POJMA POLITIČNA PARTICIPACIJA

Tako kot za prejšnje osnovne pojme tudi za politično participacijo obstajajo številne definicije. Preprosta pravi, da politična participacija sestoji iz vseh tistih aktivnosti, ki so tako ali drugače namenjene učinkovanju na delovanje in rezultate političnega sistema (Goel in Horton Smith v Makarovič, 2002).

Politično participacijo lahko razumemo tudi kot obliko komuniciranja, v kateri običajno državljani s svojimi dejanji posredujejo določena sporočila določenim stopnjam oblasti.

Same oblike participacije bi lahko razdelili v dve kategoriji:

- neposredno sprejemanje zavezujočih odločitev, kamor štejemo udeležbo na volitvah ali referendumu in opravljanje javne funkcije,
- vplivanje na odločitve, kamor sodijo stiki s politiki, članstvo v političnih strankah, gibanjih in interesnih skupinah.

Politična participacija tako predpostavlja komuniciranje v obeh smereh: kot izražanje želja državljanov in kot njihovo seznanjanje z razmerami, ki jih participacija zahteva, in z učinki lastne participacije.

Pomemben vidik politične participacije so torej tudi volitve in zato si bomo sedaj pogledali, kaj volitve sploh so.

2.5 OPREDELITEV POJMA VOLITVE

Volitve so postopek, s katerim državljani določajo svoje predstavnike; gre za organizirano izražanje odločitev državljanov o kandidatu oziroma kandidatih za določene naloge in funkcije (Sruk, 1995). Volitve so bistvo političnega procesa in so obravnavane nič manj kot demokracija v praksi. Volitve namreč pomenijo sredstvo, s katerimi ljudstvo lahko nadzoruje svojo oblast (Heywood, 1997).

Volitve danes v vseh demokratičnih državah pomenijo temelj legitimnosti nosilcev politične moči. Sicer pa imajo volitve številne funkcije in tudi različne vloge. Heywood (1997:212–214) je opredelil naslednje funkcije volitev:

- rekrutacija politikov – v okviru te funkcije politične stranke predlagajo kandidate na volitvah,
- oblikovanje vlade – z volitvami se v nekaterih državah oblikujejo vlade (npr. v ZDA)
- zagotavljanje predstavnštva – gre za prenos zahtev od državljanov k oblasti,
- vpliv na politiko – volitve odvrčajo vlado/oblast, da izvršuje nepopularne politike, vendar samo takrat, kadar v volilni kampanji prevladuje en problem,
- informiranje volivcev – volitve oziroma volilna kampanja volivce oskrbuje z obilico informacij o strankah, kandidatih, različnih politikah in podobno,
- graditev legitimnosti – volitve pomagajo ohraniti legitimnost z zagotavljanjem opravičevanja sistema vladanja,
- krepitev elit – volitve so tudi sredstvo, s katerim politične elite manipulirajo in nadzorujejo množico.

3 VLOGA IN POMEN VOLITEV

3.1 SPLOŠNO O VOLITVAH

Beseda volitve (elekcija) izvira iz latinskega glagola *eligere*, ki pomeni izbiranje. Bistvo volitev je torej izbira. Volitve izvirajo iz antičnih časov, čeprav so bile takrat precej drugačne kot danes. V Atenah si bili vsi svobodni državljani moškega spola člani skupščine, ožje vodstvo pa so volili tako, da so izpisali imena na glinene ploščice. Volitve so imele tudi nekatere srednjeveške države, vendar so bile prej izjema kot pravilo. Volitve, kot jih poznamo danes, se začenjajo uveljavljati šele v 19. stoletju (Pečjak, 1995: 177).

V sodobnem pojmovanju demokracije so volitve eden najpomembnejših izrazov volje ljudi in nujni pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših državnih organov, tako predstavniškega telesa kot tudi organov lokalne samouprave. Demokratične volitve so nujni pogoj za vzpostavitev in ohranitev načel sodobne pravne države, ki morajo veljati na vseh ravneh organiziranosti družbe, tako na državni kot na lokalni ravni (Grad, 1998).

Čeprav so se volitve kot oblika sodelovanja širšega ali ožjega kroga državljanov pri oblikovanju organov oblasti pojavljale v demokratičnih političnih sistemih že v prejšnjih zgodovinskih obdobjih, so vendarle dosegle višek šele v političnem sistemu buržoazne predstavniške demokracije. Poglavitna ideja je bila ideja o suverenosti ljudstva, o tem, da oblast izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu. Ideja o suverenosti ljudstva je bilo mogoče uresničiti samo v taki obliki organizacije državne oblasti, ki zagotavlja trajen in organiziran vpliv družbe na državno oblast – torej v demokraciji (Grad, 1996).

Volitve volivcem omogočajo možnost neposrednega vpliva na sestavo predstavniškega telesa, s tem pa tudi na odločitve, ki jih predstavniško telo sprejema. Volivci z volitvami podelijo članom predstavniškega telesa mandat in pooblastilo, da odločajo v njihovem imenu o najpomembnejših vprašanjih na

državni oziroma lokalni ravni. Volitve tako dajejo legitimnost izvajanju oblasti s strani državnih oziroma lokalnih predstavniških teles. Volitve so zato najpomembnejši politični dogodek v sodobnih demokracijah tako na državni kot na lokalni ravni (Grad, 1998).

Volitve so pomembne za uravnavanje razmerja med državo in državljani, za utrjevanje stabilnosti političnega sistema, poleg tega pa imajo volitve tudi integrativno funkcijo, saj uvajajo volivca v politični sistem in mu dajejo občutek sodelovanja v procesu odločanja. V zadnjem času je v različni raziskavah zaslediti, da se pomen volitev pri državljanih manjša, saj se volilna udeležba na volitvah zmanjšuje, kar je resen demokratičen problem.

3.2 POMEN VOLILNE UDELEŽBE ZA DEMOKRATIČNE VOLITVE

Stopnja udeležbe državljanov na volitvah kaže, kako demokratična je neka družba, zato je padajoča volilna udeležba zaskrbljujoč podatek za sodobne demokracije. Volilna udeležba je odvisna od številnih dejavnikov, vključno s pomembnostjo predmeta volitev, privlačnostjo strank in kandidatov ter s politično kulturo (Asher, 1984).

A najbolj na volilno udeležbo državljanov vplivajo same volitve. Tako je za ZDA znano, da nadležne registracijske zahteve že dolgo odvrčajo ljudi od volitev, saj v ZDA nimajo avtomatične registracije volivcev, kot to velja za evropske države. Raziskave so pokazale, da bi udeležba na volitvah v ZDA znatno narasla, če bi imeli avtomatično registracijo volivcev, se pravi, da bi bila za to odgovorna država in ne državljan.

Drugi pomembni institucionalni mehanizem, ki vpliva na udeležbo na volitvah, je volilni sistem. Dejstvo je, da proporcionalni sistem oziroma proporcionalna zastopanost stimulira volivčevo sodelovanje, saj volivcem daje več izbire in odstrani problem zapravljenih glasov – glasov za kandidate, ki izgubijo, kar je šibkost večinskih sistemov, ki imajo za določeno območje le enega kandidata.

Zato je proporcionalna delitev glasov boljša tako za posameznike kot tudi za stranke, saj mobilizirajo volivce celo na območjih države, kjer so sicer šibke.

Na volilno udeležbo vpliva tudi pogostost volitev. Večja kot je, bolj negativen vpliv ima to na volilno udeležbo. Boyd je dokazal, da večja pogostost volitev v ZDA in Švici močno vpliva na volilno udeležbo, saj imata ravno ti dve državi daleč najnižje stopnje volilne udeležbe med zahodnimi demokracijami.

Na volilno udeležbo vpliva možnost glasovanja po pošti in načrtovanje volitev za konec tedna, namesto ob delovnih dnevih (Lijphart, 1997).

Sicer pa raziskave kažejo, da na volilno udeležbo vpliva tudi stopnja izobrazbe. Dejstvo je, da se volitev mnogo pogosteje udeležujejo ljudje, ki so izobraženi.

Vidimo, da na volilno udeležbo vplivajo številni dejavniki, kako pa je z njo v Sloveniji, si bomo pogledali v nadaljevanju.

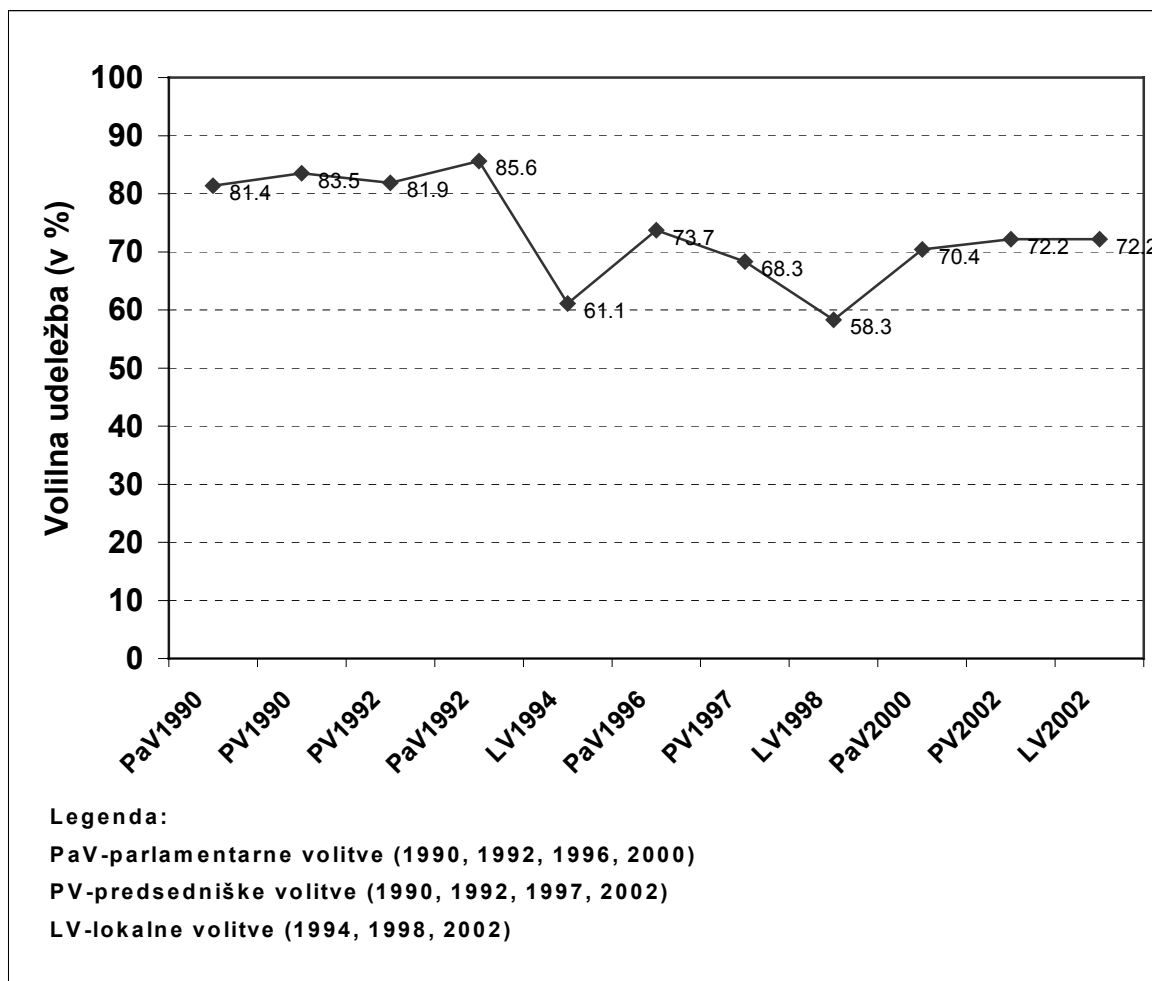
3.2.1 Volilna udeležba v Sloveniji

V tem poglavju bom analizirala stopnje volilne udeležbe na vseh volitvah od prvih parlamentarnih volitev v današnji Državni zbor in predsedniških volitev leta 1992. Skupaj smo imeli do sedaj devet volitev. Poslance državnega zbora smo volili v letih 1992, 1996 in 2000. Predsednika republike smo volili prav tako trikrat, in sicer leta 1992, 1997 in 2002. Lokalne volitve pa so bile izvedene v letih 1994, 1998 in 2002.

Kakor vidimo iz grafa 1, je volilna udeležba na slovenskih volitvah dokaj visoka, saj je bila najnižja na lokalnih volitvah leta 1998 in 1994, ko je na volišča prišlo okoli 60 % volilnih upravičencev. Največja volilna udeležba je bila leta 1990, ko je na parlamentarne volitve prišlo 85,6 % volilnih upravičencev. Vidimo torej, da je volilna udeležba dokaj stabilna, vsaj na volitvah za predsednika republike in na parlamentarnih volitvah. Zaskrbljujoč pa je podatek o volilni udeležbi na lokalnih volitvah. Kakor vidimo iz grafa 1, je volilna udeležba na lokalnih

volitvah, če jih primerjamo s parlamentarnimi in predsedniškimi volitvami, v povprečju za 10 do 20 % nižja. Izjema so zgolj lokalne volitve 2002, ko je bila volilna udeležba 72,1-odstotna, vendar so takrat vzporedno potekale tudi predsedniške volitve.

Graf 3.1: Volilna udeležba v RS na volitvah med letoma 1990 in 2002

Vir: Internet 1.

Če volilno udeležbo primerjamo z drugimi državami, opazimo, da je podobna volilni udeležbi, ki jo imajo stare evropske demokracije, saj se giblje v intervalu od 70 do 90 % (Mackie in Rose, 1991). Izjema je le Švica, kjer se giblje med 46

in 56 %. Tradicionalno nižjo volilno udeležbo zunaj Evrope najdemo v ZDA, kjer je med 37 in 53 % (Kropivnik, 1998).

V povprečju je bila torej volilna udeležba v RS na parlamentarnih in predsedniških volitvah dokaj visoka in ni odstopala od običajne volilne udeležbe v zahodnih demokracijah. Možnih vzrokov za visoko udeležbo oziroma nizko abstinenco v Sloveniji je več: dediščina prejšnjega političnega sistema, ki je sodelovanje na volitvah predstavljal kot državljansko dolžnost, želja po sodelovanju pri oblikovanju demokracije (to velja predvsem za prve volitve do leta 1992), visoka stopnja mobiliziranosti državljanov zaradi spremembe političnega sistema, razgiban predvolilni boj, pojav strank s kontroverznimi stališči (npr. SNS) ter preprost način uresničevanja volilne pravice (Kropivnik, 1998).

V nadaljevanju si bomo pogledali, kako je volilna udeležba na lokalnih in parlamentarnih volitvah v Sloveniji primerljiva z volilno udeležbo na Poljskem, Slovaškem, Češkem in Madžarskem.

3.2.2 Primerjava volilne udeležbe na lokalnih in parlamentarnih volitvah

V tem delu diplomskega dela si bomo pogledali, kakšna je bila volilna udeležba na parlamentarnih in lokalnih volitvah v posameznih državah. Pogledali si bomo volilno udeležbo na lokalnih in parlamentarnih volitvah v letih 1990, 1994 in 1998. Za Slovenijo bomo pri parlamentarnih volitvah upoštevali tiste, ki so bile izvedene v letih 1990, 1992 in 1996. Pri nas imamo drugače urejene parlamentarne in lokalne volitve, saj le-te ne potekajo hkrati, kot to velja za druge države. Prve lokalne volitve so bile pri nas izvedene šele leta 1994, ko so v drugih državah imeli že druge lokalne volitve po osamosvojitvi oziroma padcu totalitarnega sistema. Na Poljskem so bile prve parlamentarne volitve izvedene že leta 1989, druge 1993. in tretje 1997.

Pri analizi volilne udeležbe med posameznimi državami je opaziti precejšnje razlike. Kakor je razvidno iz tabele 1, je v povprečju najvišja volilna udeležba na Slovaškem, Češkem in v Sloveniji, nižja pa na Poljskem in Madžarskem. Na Slovaškem in Češkem je na parlamentarne volitve leta 1990 prišlo več kot 95 % volilnih upravičencev, kar je zelo visoka volilna udeležba. Razloge lahko iščemo predvsem v tem, da se je takrat v teh dveh državah spremenil politični sistem, ki je zelo mobiliziral državljane pri njihovi odločitvi, da se udeležijo volitev, državljani pa so hkrati videli možnost pri oblikovanju nove demokracije (Kropivnik, 1998).

Tabela 3.1: Volilna udeležba na lokalnih volitvah (LV) in parlamentarnih volitvah (PV) med letoma 1990 in 1998 po posameznih državah

	1989 –1990		1992– 1994		1996– 1998	
	LV	PV	LV	PV	LV	PV
Madžarska	40 %	65 %	43 %	69 %	46 %	57 %
Poljska	42 %	63 %	32 %	51 %	46 %	47 %
Slovaška	64 %	95 %	52 %	76 %	54 %	84 %
Češka	74 %	97 %	62 %	76 %	58 %	74 %
Slovenija	-	81 %	61 %	86 %	58 %	74 %

Vir: Swianiewicz, 2001; Internet 1.

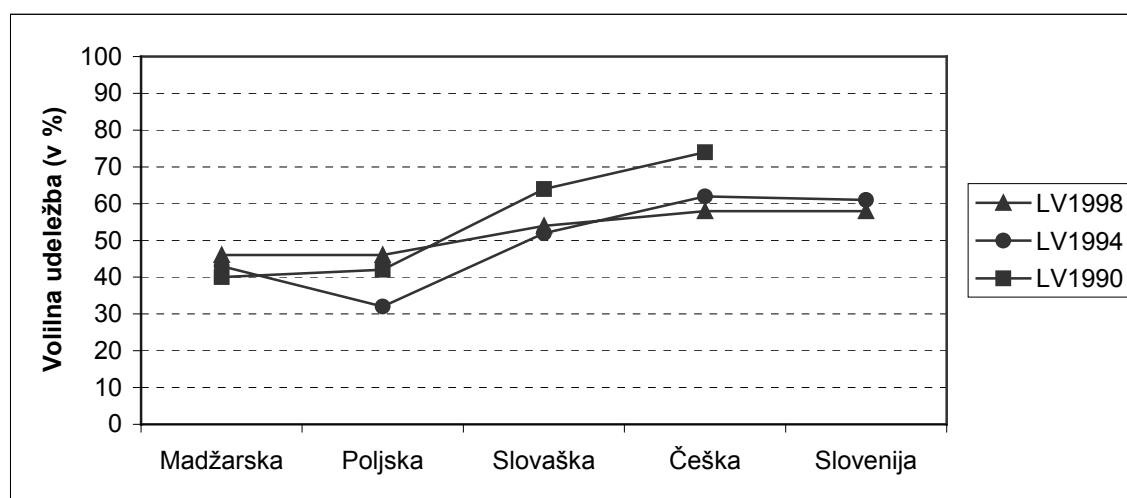
Iz tabele 1 je razvidno, da je volilna udeležba na vseh lokalnih volitvah bistveno nižja od tiste na parlamentarnih volitvah, kar velja za vse države. Zlasti je zaskrbljujoče stanje na Poljskem, kjer se volilna udeležba giblje pod kritično mejo 50 %. Nič boljše ni stanje na Madžarskem.

Če primerjamo samo volilno udeležbo na lokalnih volitvah, ki je predstavljena v grafu 2, imajo daleč najvišjo volilno udeležbo na Češkem. Leta 1990 so imeli 74-odstotno, kar je za lokalne volitve dokaj visoko, še posebno če pogledamo volilno udeležbo v ostalih državah. Na zadnjih volitvah pa je opazen padec volilne udeležbe na Češkem. Na lokalnih volitvah leta 1994 in 1998 je volilna udeležba na Češkem in v Sloveniji izenačena. Sledi jima Slovaška z volilno udeležbo malo nad 50 %.

Na Madžarskem je volilna udeležba na lokalnih volitvah nizka. Razveseljivo pa je dejstvo, da se z vsakimi lokalnimi volitvami poviša za nekaj odstotkov, a še vedno je pod 50%.

Zaskrbljivo je stanje na Poljskem. Leta 1994 je bila volilna udeležba na lokalnih volitvah zgolj 32-odstotna, na naslednjih, leta 1998, je bila višja, in sicer 46-odstotna, vendar še vedno zelo nizka, če jo primerjamo z ostalimi državami.

Graf 3.2: Volilna udeležba na lokalnih volitvah (LV) med letoma 1990 in 1998 po posameznih državah

Vir: Swianiewicz, 2001.

Dejstvo je, da je volilna udeležba na lokalnih oziroma vseh volitvah pomemben kazalec, kako državljani oziroma prebivalci lokalnih skupnosti sprejemajo lokalno oblast. Nekatere raziskave na Slovaškem kažejo, da je volilna udeležba na lokalnih volitvah stalno nižja od volilne udeležbe na parlamentarnih volitvah. To nakazuje, da državljani mnogo bolj verjamejo v državno oblast in da je za njih mnogo bolj pomembno, kakšna bo centralna državna oblast kot tista na lokalni ravni (povzeto po Bernatovi in drugih, 2001).

Na volilno udeležbo na lokalnih volitvah vplivajo različni dejavniki. Prvi je vsekakor velikost občine. Najvišja volilna udeležba je v majhnih občinah. Razlog

je mogoče iskati v tem, da so volivci in kandidati v majhnih občinah med seboj mnogo bolj povezani in imajo bolj pristne medsebojne odnose. Razlog za nižjo volilno udeležbo na lokalnih volitvah v nekaterih državah je tudi ta, da se bile nekaj mesecev pred lokalnimi volitvami izvedene parlamentarne volitve in, kot sem že omenila, pogoste volitve negativno vplivajo na volilno udeležbo (povzeto po Bernatovi in drugih, 2001).

Volilna udeležba na lokalnih volitvah je torej praviloma nižja od tiste na parlamentarnih, kar je zaskrbljujoče, saj so lokalne volitve zelo pomembne za prebivalce lokalne skupnosti. Z lokalno politiko se srečujejo vsakodnevno. O njej odločajo ravno tisti ljudje, ki jih državljani izvolijo na lokalnih volitvah. Zato si bomo v nadaljevanju pogledali pomen lokalnih volitev za prebivalce lokalnih skupnosti.

4 VLOGA IN POMEN LOKALNIH VOLITEV

Lokalne volitve so namenjene oblikovanju organov lokalne skupnosti, torej skupnosti, za katero so pomembna vprašanja lokalnega tipa. Sam pojem lokalne volitve je dokaj širok in označuje vse vrste volitev v organe lokalnih skupnosti. V Republiki Sloveniji v sklop lokalnih volitev štejemo volitve občinskih svetov, volitve županov ter volitve v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti. Gre torej za volitve organov lokalne samouprave.

Lokalne volitve pomenijo enega najpomembnejših vidikov sodelovanja občanov v lokalni samoupravi, na drugi strani pa so del volilnega sistema neke države. Z vidika lokalne demokracije lokalne volitve pomenijo posredno demokracijo, ki omogoča občanov vpliv na sestavo lokalnega predstavniškega telesa (Grad, 2003).

Lokalne volitve so tisto politično dejanje, ki najbolj združuje občane v lokalno samoupravo. Hkrati povečuje zanimanje za njihovo udejstvovanje v lokalni samoupravi. Lokalne volitve imajo podobno vlogo in pomen kot volitve na državni ravni. V obeh primerih gre namreč za demokratičen način odločanja o tem, kateri ljudje bodo predstavljali voljo ljudi v organih na državni oziroma na lokalni ravni.

Tudi po obliki lokalne volitve lahko primerjamo z državnimi, saj zahtevajo enako organizacijo, potek in pravna jamstva za uresničevanje volilne pravice. Tako tudi za lokalne volitve velja, da morajo biti upoštevana vsa tista načela, ki so se uveljavila v sodobnih demokratičnih sistemih. To so zlasti načelo splošne in enake volilne pravice, načelo neposrednega glasovanja, načelo svobodne volilne pravice in načelo tajnega glasovanja (Grad, 1996).

Načelo splošne volilne pravice praviloma izhaja že iz ustave in določa, da ima vsak državljan pravico voliti, ne glede na narodnostno, rasno, razredno, ekonomsko ali drugo pripadnost. Ta pravica obsega tako pravico voliti (aktivna volilna pravica) in tudi pravico biti izvoljen (pasivna volilna pravica). Vendar kljub obstoju splošne volilne pravice določene osebe nimajo pravice voliti in biti voljene. Sem štejemo osebe, ki nimajo poslovne sposobnosti (npr.

mladoletniki), duševno bolne osebe in osebe na prestajanju zaporne kazni (Grad, 1992).

Načelo enake volilne pravice se nanaša na aktivno volilno pravico in pomeni, da ima vsak glas volivca enako vrednost, da ima vsak volivec samo en glas in da nima njegov glas nobene prednosti pred drugimi volivci (Toplak, 2000).

Načelo neposrednega glasovanja pomeni, da volivec glasuje sam, brez posrednika.

Načelo svobodne volilne pravice pomeni, da volivci svobodno izbirajo med kandidati na volitvah. Svobodna volilna pravica vključuje pravico vsakega volivca, da uveljavi svojo volilno pravico ali pa ne. Vsak volivec ima pravico, da se svobodno opredeli pri glasovanju in da ga pri tem nihče ne ovira ali kako drugače vpliva na njegovo odločitev. Pomeni tudi, da vsakdo svobodno uveljavlja svojo volilno pravico. To načelo je tesno povezano z zadnjim načelom, tj. z načelom tajnosti glasovanja.

Tajnost glasovanja je eden izmed ključnih pogojev za uresničevanje svobode volitev. Volivcu omogoča svobodno izbiro, saj tako nihče ne more nanj izvajati pritiska, za koga naj glasuje, niti ga ne more klicati na odgovornost (Grad, 1998).

4.1 PREJŠNJA UREDITEV LOKALNIH VOLITEV V REPUBLIKI SLOVENIJI

Obstoječi sistem lokalnih volitev v Sloveniji se bistveno razlikuje od predhodnega.

Ustava iz leta 1974 je uvedla posebno sestavo in način oblikovanja zborov skupščin družbenopolitičnih skupnosti. Značilna je bila težnja po povezovanju skupščine kot organa državne oblasti s samoupravno organizirano družbo, torej predvsem s samoupravnimi organizacijami in skupnostmi na področju gospodarstva in na drugih področjih.

Način volitev v občinske predstavniške organe je bistveno odstopal od primerljivih ureditev v Evropi in sploh v svetu. Glavni razlog odstopanja je bil v

položaju in sestavi občinske skupščine, ki je bila popoln posnetek republiške skupščine tako glede položaja in sestave kot tudi v smislu pristojnosti.

Občinska skupščina je bila sestavljena iz treh zborov. Družbenopolitični zbor je predstavljal interese politično organiziranih občanov, zbor združenega dela je predstavljal interese zaposlenih oziroma samostojnih poklicev v občini, zbor krajevnih skupnosti pa je predstavljal interese občanov v krajevnih skupnostih kot manjših teritorialnih enotah znotraj občine.

Način volitev v občinske skupščine je bil tako del enotnega volilnega sistema, in sicer kot dela delegatskega sistema in zato tudi enotno zakonsko urejen skupaj z volitvami v tri zборе republiške skupščine. Tako so bile občinske volitve samo del enotnega procesa vzpostavljanja enotne oblasti v republiki in so se zato odvijale hkrati z volitvami v republiško skupščino.

Pomen in vloga volitev sta bila v delegatskem sistemu bistveno drugačna kot v drugih sodobnih ureditvah, ki temeljijo na splošnem političnem predstavništvu. Volitve so bile tako predvsem način vzpostavljanja delegatskih razmerij, manj pa so se prek njih uresničevale druge, običajne funkcije volitev.

Volitve so bile v funkciji delegatskega sistema. Neposredne volitve so bile samo volitve delegacij, vse druge so bile posredne. Delegacije so štejele za nekakšnega kolektivnega poslanca in so se volile v temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih (temeljnih organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih itd.). Delegacije so izmed sebe naprej posredno volile oziroma izbirale delegate v zборе občinske skupščine, te pa še naprej v zборе republiške skupščine. Na neposreden način se je volil družbenopolitični zbor občinske skupščine, družbenopolitični zbor republiške skupščine pa se je volil v družbenopolitičnih zbora občinskih skupščin (Grafenauer, 2000).

Delegatski sistem je v drugi polovici osemdesetih let doživel vse močnejše kritike, saj ni v zadostni meri omogočal uveljavitev volivca kot posameznika in njegovega neposrednega vpliva na izbiro članov skupščin. Vse bolj so se zato pojavljale zahteve po neposrednih volitvah, saj bi le-te omogočile večjo odgovornost izvoljenih svojim volivcem.

Zvezni ustavni amandmaji leta 1988, z njimi pa še republiški ustavni amandmaji so uvedli neposredne volitve za vse zборе skupščine družbenopolitičnih skupnosti (izjema zbor republik in pokrajin skupščine SFRJ). Tako ni bilo več mogoče govoriti zgolj o dograjevanju dotedanjega volilnega sistema. V resnici je šlo namreč za nov volilni sistem. Na njegovo vsebino so močno vplivali tudi pomembni družbeni premiki v tistem času, saj se je uveljavljal pluralizem v političnem življenju. Tako sta se ustvarila povsem nov družbeni pomen in vloga volitev. Volivec naj bi izbral med različnimi političnimi programi in osebami z različnimi političnimi pogledi, volitve pa naj bi izrazile tudi sestavo različnih političnih interesov v družbi in jo prenesle v skupščino. Zvezne ustavne spremembe so še ostajale v okvirih dotedanje politične ureditve, republiški amandmaji pa so pomenili prelom z dotedanjo ureditvijo. Uvedli so namreč možnost svobodnega ustanavljanja političnih organizacij in njihovega nastopa na volitvah (Grad, 1998).

Slovenska volilna zakonodaja, sprejeta konec leta 1989 in izvedena na volitvah spomladi 1990, je pomenila popoln prelom z dotedanjim razvojem na tem področju. Vse bolj so v ospredje prihajale zahteve po radikalni spremembi političnega sistema, ki naj bi se približal sodobnim političnim ureditvam. Začeli so nastajati zametki političnih strank.

Leta 1990 se je iztekel mandat tako članom republiške skupščine kot tudi članom občinskih skupščin in zato je sprejeta zakonodaja veljala tudi za volitve obeh skupščin. Na podlagi političnega kompromisa je bil za volitve vsakega zbora republiške skupščine določen različen volilni sistem. Zbor združenega dela se je volil po sistemu relativne večine, zbor občin po sistemu absolutne večine, družbenopolitični zbor pa po proporcionalnem sistemu. Enako je veljalo za občinske skupščine. Tako na republiški kot na občinski ravni so veljali za tri zборе skupščin trije različni volilni sistemi. Vse volitve so se odvijale hkrati in so bile izredno zahtevne tako za volivce kot tudi za volilne organe (Grad, 1998).

Vendar je treba povedati, da so bile lokalne volitve leta 1990 še vedno enotno urejene in izvedene z republiškiimi volitvami, čeprav so bile že večstrankarske. Toda ob takratni ustavni ureditvi jih ni bilo mogoče drugače izvesti.

4.2 NASTANEK VELJAVNE UREDITVE LOKALNIH VOLITEV

Sistem lokalnih volitev je bilo treba po osamosvojitvi postaviti povsem na novo. Nova ustava iz leta 1991 je uvedla dokaj ostro ločitev med državno oblastjo in lokalno samoupravo. Tako so bili dani ustavni pogoji za ločitev državnih in lokalnih volitev. Leta 1992 so bile izvedene prve državne volitve. Problem se je pojavil z lokalnimi.

Položaj in funkcije občin so bile kljub novi ustavni ureditvi še vedno take, kot so bile po prejšnji ustavni ureditvi, saj še ni bilo novih občin. Leta 1994 je bil sprejet zakon o lokalni samoupravi, ki naj bi urejal med drugim tudi ustanavljanje občin. Toda postopek ustanavljanja novih občin se je zelo zapletel (iz različnih razlogov), tako da je kmalu postalo jasno, da novih občin še ne bo kmalu. Spomladi 1994 je potekel mandat članom občinskih skupščin, ki so bili izvoljeni leta 1990 in pojavilo se je vprašanje, kaj narediti. Možne so bile predvsem tri rešitve, in sicer prvič, nove volitve v dotedanje zbornice občinskih skupščin, drugič, podaljšanje mandatne dobe dotedanjim članom zborov občinskih skupščin, ali tretjič volitve v nove organe, vendar v dotedanjih občinah.

V tem položaju je kazalo, da bi bil najboljši izhod iz težav tak, da bi se izvedle volitve v nove občinske organe, pa čeprav v tedanjih občinah. Namesto trodomnih skupščin bi se vzpostavili enodomni predstavniški organi, kar bi bistveno olajšalo odločanje v njih. Izvršilni svet bi nadomestil župan kot individualni načelnik občinske uprave. Vendar je bila zamisel v državnem zboru pri obravnavi predloga zakona o lokalnih volitvah odklonjena. Tako je ostala samo še dilema o tem, ali naj se izvedejo volitve v dotedanje občinske skupščine ali naj se podaljša mandat dotedanjim članom občinskih skupščin. Tako prva kot druga možnost sta pomenili ohranjanje dotedanjih trodomnih občinskih skupščin. Na koncu se je državni zbor odločil, da se z ustavnim

zakonom podaljša mandat članom občinskih skupščin do konca leta 1994. V tem času pa so bile ustanovljene nove občine, kar je omogočilo izvedbo volitev že v nove občinske organe preoblikovanih občin (Grad, 1998).

Temeljni zakon, ki ureja lokalne volitve pri nas je zakon o lokalnih volitvah. Čeprav je bil sprejet že konec leta 1993, so bile volitve na njegovi podlagi izvedene šele konec leta 1994, kajti vmes je tekel proces ustanavljanja novih občin. V Sloveniji smo tako leta 1994 dobili 147 občin, leta 1998 dodatnih 45, leta 2002 še eno, tako da imamo sedaj 193 občin.

Zakon o lokalnih volitvah ureja volitve več organov, poleg volitev v občinske svete, tudi volitve županov in volitve v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti.

5 VOLITVE ČLANOV OBČINSKIH SVETOV

Občinski svet je predstavniški organ lokalne skupnosti. Predstavniško telo sprejema temeljne odločitve v lokalni skupnosti in je osrednji organ lokalne samouprave. Omogoča vpliv prebivalcev lokalne skupnosti na odločanje. Če naj ta organ res predstavlja koristi in voljo prebivalcev lokalne skupnosti, morajo ti imeti odločilen vpliv pri določitvi njihovih članov. Tega po merilih sodobne demokracije ni mogoče uresničiti drugače kot z volitvami (Grad, 1996).

Občinski svet se voli na podlagi splošne in enake volilne pravice z neposrednim in tajnim glasovanjem.

5.1 VOLILNA PRAVICA

Volilna pravica obsega pravico voliti (aktivna volilna pravica) kot tudi pravico biti voljen (pasivna volilna pravica). Večina volilnih sistemov pozna določene razlike med obema volilnima pravicama, pri nas pa že iz prejšnje ustavne ureditve velja, da sta aktivna in pasivna volilna pravica izenačeni, kar velja za vse volitve, torej tudi lokalne.

Po zakonu o lokalni samoupravi imajo volilno pravico v lokalni skupnosti državljani, ki imajo v občini oziroma lokalni skupnosti stalno prebivališče. Tako kot pri državnih volitvah ima tudi pri lokalnih volitvah volilno pravico vsak polnoleten državljan Republike Slovenije, ki mu ni bila odvzeta poslovna sposobnost.

Posebne določbe glede volilne pravice pri volitvah članov občinskega sveta imajo pripadniki narodnih skupnosti, pripadniki romske skupnosti in tujci.

5.1.1 Volilna pravica pripadnikov narodnih skupnosti

Že z ustavo RS je določeno, da imajo pripadniki narodnih skupnosti pravico do svojega zastopnika. Narodni skupnosti imata na narodnostno mešanih območjih v občinskem svetu pravico do najmanj enega predstavnika. V RS je tako zagotovljena volilna pravica pripadnikom italijanske in madžarske narodne skupnosti. Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo tako aktivno kot pasivno volilno pravico. Zakon določa, da imajo pripadniki teh dveh narodnosti pravico voliti in biti voljeni za člana občinskega sveta. To pravico imajo samo pripadniki teh dveh narodnih skupnosti, ne pa tudi drugi slovenski državljani. Pripadnost eni od narodnih skupnosti je pri volitvah za člane občinskih svetov dodatni oziroma posebni pogoj za pridobitev volilne pravice, pri čemer morajo biti izpolnjeni tudi drugi splošni pogoji (morajo biti torej državljani Republike Slovenije, na dan glasovanja morajo biti polnoletni in imeti morajo poslovno sposobnost).

Pripadniki teh dveh narodnosti imajo tudi splošno volilno pravico, tako da gre pri njihovi volilni pravici za izjemo od načela tako splošne kot tudi enake volilne pravice. Pripadniki obeh narodnih skupnosti imajo v občinskem svetu zagotovljeno določeno število članov svet, glasujejo pa tudi o drugih članih sveta. Imajo torej dejansko dve volilni pravici za isto telo, glede na njihovo število pa je njihova volilna pravica tudi več vredna kot volilna pravica drugih državljanov.

V preteklosti je bila ta ureditev »napadena« tudi pred ustavnim sodiščem. Pobudniki ustavnosodne presoje so namreč menili, da je dvojna volilna pravica v neskladju z ustavnim načelom enakosti pred zakonom in da je to nedopustna diskriminacija, ki v ničemer ne prispeva k varstvu obeh narodnih skupnosti. Vendar je bilo ustavno sodišče mnenja, da takšna obstoječa ureditev ni v neskladju z ustavo. Bilo je mnenja, da posebna volilna pravica pripadnikov obeh narodnih skupnosti izraz ustavno zajamčene zaščite pripadnikov teh skupnosti (Grad, 2003).

5.1.2 Volilna pravica Romov

Razmišljanja o vključitvi Romov v politično življenje na lokalni ravni in vključitev predstavnikov Romov v predstavniški organ lokalne skupnosti so v Sloveniji prisotna že vsaj deset let. Formalne temelje tem prizadevanjem je najprej dala ustava iz leta 1991, kasneje pa še zakon o lokalni samoupravi iz leta 1993. Tako zakon o lokalni samoupravi določa, da imajo na območjih, kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, Romi pravico do najmanj enega predstavnika v občinskem svetu (Lavtar, 2003).

Sicer Romi v RS živijo predvsem na Dolenjskem, v Beli krajini in Prekmurju, v manjšem številu pa tudi na Gorenjskem. Njihovo število ni natančno ugotovljeno, giblje se nekje med desetino odstotka vseh prebivalcev RS. Natančnega števila, koliko Romov je v RS, pa ni.

O pravicah Romov tako ali drugače govorijo številni mednarodni dokumenti¹, še posebej pa se zdi pomembna Resolucija št. 249 Stalne konference lokalnih in regionalnih skupnosti Sveta Evrope iz leta 1993. Ta resolucija namreč poziva lokalne in regionalne oblastne organe, da sprejmejo potrebne ukrepe za lažje vključevanje Romov v lokalno samoupravo (Lavtar, 2003).

Slovenske občine bi morale uresničiti zakonsko določbo o vključevanju Romov v lokalno samoupravo, že na lokalnih volitvah leta 1994, vendar tega niso storile in kot najpogostejši razlog za to so navedle, da zakon o lokalni samoupravi ne določa kriterijev za avtohtonost, poleg tega naj zakon ne bi določal rokov, v katerih je treba zakonsko določbo uresničiti. Občinam naj ne bi bilo jasno, na katerih območjih živijo Romi kot avtohtoni prebivalci. Dejstvo je namreč, da pojem avtohtonosti ni definiran v nobenem uradnem dokumentu, strokovnjaki pa ga nadomeščajo s pojmom zgodovinski ali tradicionalen.

Argument o nenatančni zakonski določbi pa zanika dejstvo, da je imela ena od občin že izvoljenega predstavnika Romov v občinskem svetu dva zaporedna mandata, drugi dve občini pa sta to določbo v mandatu 1998–2002 vnesli v

občinski statut in s tem ustvarili pravno podlago za izvedbo volitev predstavnika romske skupnosti v občinski svet na prvih naslednjih lokalnih volitvah (Lavtar, 2003).

Leta 2002 je v problematiko poseglo tudi ustavno sodišče, ko je na podlagi pritožbe odločilo, da mora zakonodajalec z bolj natančno določbo v zakonu odpraviti vsake dvome o tem, kje in kdaj mora biti uresničena pravica romske skupnosti do upravljanja lokalnih javnih zadev (Lavtar, 2003).

Romom je tako priznana dvojna politična subjektiviteta, saj imajo poleg splošne volilne pravice še posebno volilno pravico kot predstavniki romske skupnosti. Zakonodajalec je maja 2002 z osmo novelo zakona o lokalni samoupravi zavezal 20 občin, ki morajo uveljaviti pravico romske skupnosti do predstavnika v občinskem svetu. Te občine so: Beltinci, Cankova, Črenšovci, Črnomelj, Dobrovnik, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogašovci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje in Turnišče (ZLS, 101. a. člen).

5.1.3 Volilna pravica tujcev

Državljanstvo je temeljni pogoj za uveljavitev cele vrste posameznikovih pravic, vključno z volilno pravico. Vendar ravno pri volilni pravici na lokalnih volitvah poznamo izjemo. Tujci imajo namreč na lokalnih volitvah pravico do udeležbe, da lahko soodločajo o zadevah, ki nanje najbolj neposredno vplivajo – imajo torej pravico vplivanja na delovanje lokalnih oblasti.

V večini evropskih držav je bila volilna pravica na lokalni ravni najprej omejena zgolj na državljane, v zadnjih dvajsetih letih pa je v mnogih državah prišlo do razširitve te pravice na tujce s stalnim prebivališčem v določeni lokalni skupnosti. Tako znotraj EU velja pravilo, da ima vsak državljan katerekoli

¹ Npr. Deklaracija o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin iz leta 1992, Priporočilo 1203 Romi v Evropi iz leta 1993, Okvirna konvencija o zaščiti narodnih manjšin iz leta 1995, Poročilo o položaju Romov v Evropi iz leta 2002 ...

članice pravico voliti na lokalnih volitvah na ozemlju druge države, če ima v tej lokalni skupnosti stalno prebivališče.

V nekaterih državah imajo volilno pravico na lokalnih volitvah tudi tujci iz držav nečlanic EU, vendar pod posebnimi pogoji. Največkrat je povezano s trajanjem stalnega prebivališča v državi (Lavtar, 2003).

V RS do leta 2002 tujcem ni bila priznana volilna pravica na lokalnih volitvah. Nato pa je prišlo do spremembe. Povod za to je bilo vse bolj približujoče se članstvo RS v EU. Tako se je RS v okviru pogajanj z EU s področja prostega gibanja oseb zavezala, da bo uredila pogoje za uveljavitev volilne pravice in pravice do kandidiranja na lokalnih volitvah državljanov EU, ki bivajo v državi članici, niso pa njeni državljani. To pravico bi sicer državljani EU dobili, ko bo RS postala članica EU. Vendar se je državni zbor odločil, da bo to vprašanje uredil v zakonu še pred vključitvijo naše države v EU, kajti to je eden izmed predpisov, ki so bili zapisani v programu harmonizacije pravnega reda RS z evropskim pravnim redom.

Tako zakon določa, da imajo tujci v RS na lokalnih volitvah polno aktivno volilno pravico, nimajo pa pasivne volilne pravice, ne morejo biti voljeni. Tujci torej lahko volijo župana in člane občinskih svetov, ne morejo pa biti izvoljeni za župana ali člana občinskega sveta.

V RS imajo aktivno volilno pravico tudi tujci, ki niso državljani držav članic EU, vendar pod pogojem, da imajo v RS najmanj osem leta stalno prebivališče. Vidimo torej, da ima RS visoko raven politične kulture, saj omogoča aktivno volilno pravico vsem tujcem, a pod določenimi pogoji (Lavtar, 2003).

5.1.4 Evidenca in varstvo volilne pravice

Volilna pravica mora biti tako pri državnih kot pri lokalnih volitvah ustrezno evidentirana. Evidenca volilne pravice pri lokalnih volitvah je v osnovi enaka kot pri državnih volitvah, le da je nekoliko prilagojena.

Na ravni državnih volitev ločimo stalno evidenco in občasno evidenco volilne pravice. *Stalna evidenca* se vodi v registru stalnega prebivalstva v občini in v

centralnem registru prebivalstva Republike Slovenije ter v dopolnilnih evidencah. Volilna pravica se vpiše po uradni dolžnosti v register stalnega prebivalstva, v katerega je državljan vpisan po svojem stalnem prebivališču. V register se vpisujejo tudi vse spremembe stalnega prebivališča oziroma samo volilno pravico. Z vidika uveljavljanja volilne pravice posameznega volivca je pomembna zlasti *evidenca volilne pravice z volilnimi imeniki* (občasna evidenca). Volivci namreč uveljavijo volilno pravico samo, če so vpisani v volilni imenik. Volilni imeniki se sestavljajo za vsake volitve posebej in veljajo samo za volitve, za katere so sestavljeni.

Kot že omenjeno, je evidenca volilne pravice pri lokalnih volitvah v osnovi enaka kot pri državnih volitvah. Od slednje se razlikuje predvsem po tem, da se nanaša samo na tiste volivce, ki imajo v občini stalno prebivališče. Tudi ta evidenca se vodi kot stalna evidenca v registru stalnega prebivalstva in kot občasna evidenca z volilnimi imeniki, ki se prav tako sestavljajo za vsake volitve posebej.

Zakon o lokalnih volitvah pozna dve vrsti volilnih imenikov, in sicer splošni občinski volilni imenik ter posebni volilni imenik. Drugi se vodi za pripadnike narodnih in romske skupnosti.

Tako kot za državne volitve tudi za lokalne volitve velja pravilo, da lahko državljani uveljavijo volilno pravico, če so vpisani v volilni imenik, inj pravilo, da se volilni imenik šteje za javno listino (Grad, 1996).

Volilna pravica je v Republiki Sloveniji varovana s pravnimi sredstvi. Pri volitvah članov občinskih svetov se lahko v postopku varstva volilne pravice vlagajo pravna sredstva zoper nepravilnosti v postopku kandidiranja, zoper nepravilnosti pri delu volilnih odborov pri volitvah in zoper odločitve volilnih komisij. Za te postopke je značilno, da so roki za odločanje izjemno kratki, kar je nujno, da ne pride do zavlačevanja volilne procedure, ker bi to lahko ogrozilo samo izvedbo volitev.

5.2 VOLILNI SISTEM

Pojem volilni sistem uporabljamo v širšem in ožjem pomenu. V širšem pomenu ga uporabljamo za celotno pravno ureditev volitev (pravna pravila, ki urejajo volilno pravico, organizacijo volitev, volilne postopke in volilno tehniko, razdelitev mandatov ter varstvo volilne pravice). V ožjem pomenu pa ga uporabljamo za ureditev načina izvolitve in razdelitve mandatov, kar je glavno vprašanje volitev. Za lokalne volitve se uporablja volilni sistem v ožjem smislu (Grad, 2002). Naš sistem lokalnih volitev pozna tako večinski kot proporcionalni sistem volitev, v večini občin pa prevladuje slednji. Večinski sistem je uveljavljen le v zelo majhnih občinah, ki tvorijo le majhen del vseh občin.

Če šteje občinski svet manj kot 12 članov, se člani občinskega sveta volijo po večinskem načelu. Če šteje občinski svet 12 ali več članov, pa se člani občinskega sveta volijo po proporcionalnem sistemu. Tu velja poudariti, da se za ugotovitev števila članov občinskega sveta ne upošteva število članov občinskega sveta, ki so predstavniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti ter predstavniki romske skupnosti (ZLV, 9. člen). Število članov občinskega sveta se namreč določi na podlagi števila prebivalcev v občini, tako da občinski svet šteje naslednje število članov :

- 7 do 11 članov v občini z do 3.000 prebivalcev,
- 12 do 15 članov v občini z do 5.000 prebivalcev,
- 16 do 19 članov v občini z do 10.000 prebivalcev,
- 20 do 23 članov v občini z do 15.000 prebivalcev,
- 24 do 27 članov v občini z do 20.000 prebivalcev,
- 28 do 31 članov v občini z do 30.000 prebivalcev,
- 32 do 35 članov v občini s prek 30.000 prebivalcev,
- 36 do 45 članov v občini s prek 100.000 prebivalcev (ZLV, 116. člen).

Vsak volilni sistem narekuje posebno ureditev vprašanj, ki so povezana z volitvami (volilne enote, kandidiranje, glasovanje, ugotavljanje volilnih izidov).

5.2.1 Večinski volilni sistem

Pri večinskem sistemu se v volilni enoti voli eden ali več članov občinskega sveta. Glasuje se o posameznih kandidatih. Ker se glasuje o posameznih kandidatih, ima vsak volivec toliko glasov, kolikor članov občinskega sveta se voli v volilni enoti. Posameznemu kandidatu lahko da samo en glas. Volivec lahko odda vse glasove, lahko pa jih odda tudi manj ali nobenega. Glasovnica je veljavna samo v primeru, če je volivec glasoval za najmanj enega kandidata ali za največ toliko kandidatov, kolikor članov občinskega sveta se voli v volilni enoti. Če volivec ni glasoval za nobenega kandidata, je glasovnica neveljavna, enako velja, če je volivec glasoval za več kandidatov, kot se voli članov občinskega sveta v volilni enoti.

Za večinske volitve velja, da se v občini praviloma oblikujejo volilne enote. Izjema so le tiste občine, kjer občinski svet šteje manj kot 7 članov. V teh občinah se člani občinskega sveta lahko volijo po volilnih enotah, lahko pa se vsi člani občinskega sveta volijo v občini kot eni volilni enoti. Izjema velja tudi za volitve članov občinskega sveta, ki predstavljajo narodne skupnosti, saj se ti volijo v občini kot eni volilni enoti. Praviloma se v vsaki volilni enoti voli en član občinskega sveta. Lahko pa se v volilni enoti voli tudi več članov občinskega sveta, če je to smotrno zaradi oblikovanja volilnih enot. Vendar se v eni volilni enoti ne sme voliti več kot treh občinskih svetnikov (Grad, 1992).

Izvoljen je tisti kandidat, ki je dobil največ glasov v volilni enoti. Gre torej za sistem relativne večine. Pogoj za izvolitev je namreč relativna večina v razmerju do drugih kandidatov. Tako je lahko izvoljen tudi kandidat, ki je dobil zelo majhen delež glasov, vendar je ta večji od deležev, ki so jih dobili njegovi protikandidati. Z vidika volivcev ta sistem pomeni, da je izvoljen tisti kandidat, ki ga podpira le manjši del volivcev v volilni enoti, da ta kandidat izraža svojo voljo manjšega dela volivcev, volja večine pa pri volilnem izidu sploh ni upoštevana. Opisane značilnosti so še večje, če se v volilni enoti voli več članov občinskega sveta. V tem primeru so deleži glasov, ki so jih dobili izvoljeni kandidati,

največkrat še manjši v primerjavi s kandidati, ki niso bili izvoljeni. Pogosto pa se tudi dogaja, da so izvoljeni na vsa mesta kandidati ene same stranke, kar vodi k skrajni nesorazmernosti pri delitvi mandatov (Grad, 1998).

Zakon o lokalnih volitvah ureja tudi možnost, da v volilni enoti, kjer se voli en član občinskega sveta, dobita dva kandidata enako največje število glasov. V tem primeru o izvolitvi med njima odloči žreb. Zakon dopušča možnost, da v volilni enoti, kjer se voli več članov občinskega sveta, zadnja dva kandidata za izvolitev dobita enako število glasov. V tem primeru med njima prav tako odloči žreb.

5.2.2 Proporcionalni volilni sistem

Ta sistem izhaja iz načela, da morajo dodeljeni predstavniki mandati ustrezati dobljenim glasovom na volitvah. Mandati morajo biti razdeljeni med kandidate oziroma liste kandidatov tako, da so ti sorazmerni s podporo, ki so jim jo dali volivci na volitvah. Ta volilni sistem omogoča, da so v občinskih svetih predstavljeni različni politični interesi in stranke.

Za slovenske volitve članov občinskih svetov, ki štejejo 12 ali več članov, se uporablja proporcionalni volilni sistem v ožjem smislu. Pri proporcionalnem sistemu v ožjem smislu je treba sedeže v občinskem svetu razdeliti med liste kandidatov v sorazmerju s številom glasov, ki so jih stranke dobile na volitvah. Glasuje se o listah kandidatov. Volivec lahko glasuje samo za eno listo kandidatov, pri čemer lahko označi kandidata, ki mu daje pri izvolitvi prednost pred ostalimi kandidati na listi. V tem primeri govorimo o preferenčnem glasu. Vendar volivec lahko da preferenčni glas samo enemu kandidatu z liste. Volivec ima samo en glas, saj glasuje lahko samo za eno listo kandidatov.

Pri volitvah po proporcionalnem sistemu se v RS mandati v občinskem svetu dodelijo listam kandidatov v sorazmerju s številom dobljenih glasov na različne načine. Kadar se vsi člani občinskega sveta v občini volijo v eni volilni enoti, se mandati delijo po zaporedju največjih količnikov. Kadar se člani občinskega sveta volijo v dveh ali več volilnih enotah, se mandati delijo na dveh ravneh: na

ravni volilne enote po sistemu navadnega Harejevega količnika in na ravni občine po d'Hondtovem sistemu (ZLV, 14.–16.člen).

Vsak volilni sistem drugače ureja volilne enote, kandidiranje, način glasovanja in ugotavljanje volilnih izidov.

5.3 VOLILNE ENOTE

Volilne enote za volitve občinskega sveta se oblikujejo tako, da se en član občinskega svet voli na približno enako število prebivalcev. Po eni strani se s tem uveljavlja načelo enake volilne pravice tudi na lokalni ravni, po drugi strani pa so volilne enote čim bližje dejanskim skupnostim znotraj občine, torej ožjim delom občine. Če je območje občine razdeljeno na krajevne, vaške in četrtne skupnosti, obsega volilna enota območje ene ali več takih skupnosti. Če pa območje občine ni razdeljeno na krajevne, vaške in četrtne skupnosti, volilna enota obsega območje enega ali več naselij ali del naselja.

Pri večinskem volilnem istemu se člani občinskega sveta volijo po volilnih enotah. V posamezni volilni enoti se lahko voli enega ali več članov občinskega sveta, vendar največ trije. Izjema velja za občine, v katerih občinski svet nima več kot 7 članov, saj se take občine ne smejo deliti na volilne enote. Območje občine se takrat šteje za eno volilno enoto, v kateri se volijo vsi člani občinskega sveta. V občini kot eni volilni enoti se volijo tudi predstavniki madžarske in italijanske narodne skupnosti in predstavniki romske skupnosti (Grad, 1998).

Za proporcionalni volilni sistem velja, da se za volitve članov občinskega sveta v občini vedno oblikujejo volilne enote. Volilne enote se oblikujejo tako, da se en član občinskega sveta voli na približno enako število prebivalcev, in tako, da se v vsaki volilni enoti voli najmanj pet članov občinskega sveta. (ZLV, 22. člen). Občina se torej lahko razdeli na volilne enote, lahko pa se vsi člani občinskega

sveta volijo v občino kot eni volilni enoti. Pri volitvah ni potrebno, da se v vsaki volilni enoti voli enako število članov občinskega sveta, saj bi to onemogočilo oblikovanje volilnih enot v občini, kjer se število članov občinskega sveta ne more deliti na enake dele.

5.4 KANDIDIRANJE

Vsak volilni sistem zahteva tudi specifično ureditev postopka kandidiranja. Tako imamo v RS poseben postopek kandidiranja za večinski volilni sistem in za proporcionalni.

Za volitve po večinskem volilnem sistemu je značilno, da se določajo posamezni kandidati po volilnih enotah ali v občini kot eni volilni enoti. Kandidate določijo politične stranke v občini in volivci v volilni enoti. Vsaka politična stranka v občini lahko določi kandidate v vsaki volilni enoti, in sicer največ toliko kandidatov, kolikor članov občinskega sveta se voli v volilni enoti. V volilni enoti pa kandidate lahko predlagajo tudi volivci, in sicer s podpisovanjem. Kandidate za člane občinskega sveta v posamezni volilni enoti lahko s podpisovanjem določi skupina najmanj 15 volivcev. Vendar vsaka skupina volivcev lahko določi največ toliko kandidatov, kolikor članov občinskega sveta se voli v volilni enoti (ZLV, 50., 54. in 55. člen).

Kot smo že omenili, se člani občinskega sveta, ki predstavljajo pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti, volijo drugače. Za kandidate članov občinskega sveta – predstavnike italijanske in madžarske skupnosti velja, da jih določajo samo volivci. Politične stranke tukaj nimajo pravice določati kandidatov. Ker se ti člani občinskega sveta volijo v občini kot eni volilni enoti, določajo kandidate za te člane samo nekateri volivci v občini. Za te kandidate so lahko določeni in jih lahko predlagajo namreč samo volivci, ki imajo posebno volilno pravico za volitve članov občinskega sveta – predstavnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti. Kandidate prav tako lahko določi s podpisi skupina najmanj 15 volivcev. Vsaka skupina volivcev pa lahko predlaga največ

toliko kandidatov, kolikor se voli članov občinskega sveta – predstavnikov narodne skupnosti (ZLV, 49. člen).

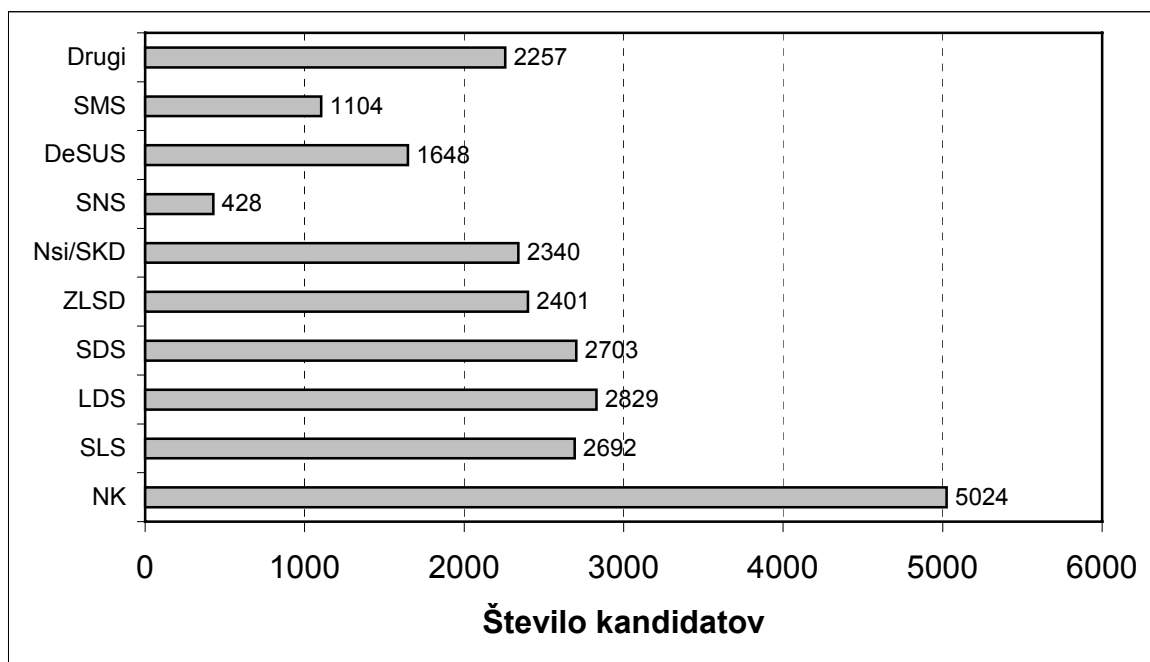
Kandidate za člane občinskega sveta – predstavnike romske skupnosti določijo volivci, in sicer pripadniki romske skupnosti v občini s podpisi najmanj 15 volivcev. Kandidate pa lahko predlaga tudi organ društvene organizacije Romov v občini (ZLV, 49. člen).

Pri kandidiranju za volitve članov občinskega sveta, ki se volijo po proporcionalnem volilnem sistemu, se določajo liste kandidatov. Na listi je lahko največ toliko kandidatov, kolikor članov občinskega sveta se voli v volilni enoti. Liste kandidatov določijo politične stranke v občini in volivci v volilni enoti. Vsaka politična stranka v občini lahko določi po eno listo v vsaki volilni enoti. Volivci pa lahko določijo liste kandidatov le s podpisovanjem, in sicer skupina najmanj 15 volivcev v volilni enoti. Vsaka skupina volivcev v volilni enoti lahko določi le eno listo kandidatov. Vsak volivec lahko da svojo podporo le eni listi kandidatov (ZLV, 66.–68. člen).

Pri kandidiranju imajo, predvsem v proporcionalnem volilnem sistemu, pomembno vlogo politične stranke. One namreč določajo liste kandidatov. Tako kot pri državnih volitvah si tudi pri lokalnih prizadevajo zavzeti čim več položajev v lokalni skupnosti. Vendar vloga političnih strank na lokalni ravni ni tako velika, kot to velja za državne volitve. Pri kandidiranju na lokalnih volitvah je zelo pomembna osebnost določenega kandidata. Še posebno to velja za manjše lokalne skupnosti. Prav tako pa sta vloga in moč političnih strank odvisna od načina razdelitve mandatov. Za večinski volilni sistem namreč velja, da je vloga posameznika pomembnejša. Za volivca je pri glasovanju pomemben ugled, ki ga ima posameznik v lokalni skupnosti in ne toliko strankarska pripadnost. Neodvisni kandidati imajo v lokalnih skupnostih mnogo večje možnosti za izvolitev, saj volivci zelo upoštevajo osebnost in naravo kandidata pri svojem glasovanju (Svete, 2002).

Temu pritrjuje tudi analiza kandidatov, ki so na lokalnih volitvah 2002 kandidirali za člane občinskih svetov. Kakor vidimo iz grafa 3, je daleč največ neodvisnih kandidatov. Leta 2002 je namreč na lokalnih volitvah za člane občinskih svetov kandidiralo 23.426 kandidatov. Največji delež med njimi so imeli neodvisni kandidati, saj jih je bilo 5.024, kar predstavlja 21,5 % vseh, ki so kandidirali na volitvah. Med parlamentarnimi strankami je bilo največ kandidatov LDS, ki je predlagala 2.829 kandidatov, kar predstavlja 12 %. Med »Drugi(mi)« je bilo največ kandidatov in kandidatk iz stranke Zeleni Slovenije, ki jih je predlagala 468, kar predstavlja 2 % vseh kandidatov na lokalnih volitvah leta 2002.

Graf 5.1: : Kandidati za člane občinskih svetov po kandidatnih listah

Vir: Statistični urad RS, 2003.

Na lokalnih volitvah je v primerjavi z volitvami na državni ravni opaziti pri kandidiranju bistveno pomembnejšo vlogo volivcev v primerjavi s političnimi strankami. Na lokalnih volitvah navadno nastopa mnogo večje število strankarsko neodvisnih kandidatov in kandidatov, ki jih podpirajo razna lokalna združenja. Razlog za vse večji delež neodvisnih kandidatov je mogoče iskati

tudi v odpadništvu. Posamezniki, dotlej člani političnih strank, ki jim ne uspe najti mesta na kandidatni listi stranke, se odloči za samostojno pot. Kako so neodvisni kandidati pri volitvah članov občinskih svetov uspešni, si bomo pogledali v nadaljevanju. Razlog za vse večji delež neodvisnih kandidatov je mogoče tudi v nezaupanju kandidatov v politične stranke in njihove programe.

5.5 GLASOVANJE

Glasovanje je izredno pomemben postopek, saj se z njim opravi dokončna izbira med predlaganimi kandidaturami. Štejemo ga za odločilno fazo volilnega postopka. Glasovanje je dejanje, s katerim volivec izjavi svojo voljo. To naredi tako, da odda svoj glas v korist kandidata oziroma kandidatne liste, za katero želi, da bo izvoljen/-a. Glasovanje je oblika izražanja volje volivca o tem, katera oseba bo izvoljena med člane občinskega sveta. Glasovanje se odvija v posebej določenem času in na posebej določenih javnih mestih. Glasuje se na dan, ki je določen v razpisu volitev, in v času, ki ga določa zakon. (Grad, 1992). Pri glasovanju mora biti uveljavljeno načelo tajnega glasovanja in načelo osebne glasovanja. Slednje pomeni, da volivci glasujejo osebno in da nihče ne more glasovati po pooblaščenju. Samo če volivec ne more glasovati sam (ima kakšno telesno hibo ali je nepismen), mu pri glasovanju lahko pomaga nekdo drug.

Način glasovanja pri lokalnih volitvah se razlikuje pri večinskih in proporcionalnih volitvah občinskega sveta. Tudi glasovnice, s katerimi volivci glasujejo, se razlikujejo pri posameznem volilnem sistemu.

Glasovnica za večinske volitve vsebuje oznako občine in oznako volilne enote, zaporedno številko, priimke in imena kandidatov po seznamu ter navodilo o načinu glasovanja. Volivec glasuje tako, da na glasovnici obkroži zaporedno številko pred imeni kandidatov, za katere glasuje. Glasuje lahko za največ toliko kandidatov, kolikor se voli članov občinskega sveta v občini oziroma volilni enoti. Volivec lahko glasuje samo o tistih kandidatih, katerih imena so vpisana na glasovnici.

Glasovnica za proporcionalne volitve vsebuje oznako občine in volilne enote, zaporedne številke in imena list kandidatov po vrstnem redu iz seznama list kandidatov, pri vsaki listi pa je še prostor za vpis preferenčnega glasu za posameznega kandidata na listi ter navodilo o načinu glasovanja. Pri proporcionalnih volitvah volivec glasuje tako, da obkroži zaporedno številko liste kandidatov, za katero glasuje. Na glasovnici so navedene liste kandidatov in volivec lahko glasuje samo za eno. Če želi dati posameznemu kandidatu z liste preferenčni glas, vpiše v za to določen prostor pri listi zaporedno številko kandidata z liste, ki mu daje preferenčni glas (Grad, 1998).

Z glasovanjem je opravljena temeljna funkcija volitev, saj so volivci izjavili svojo voljo. Vendar je treba njihovo voljo še ugotoviti. Ugotoviti je treba, koliko glasov so dobile posamezne kandidature in kateri kandidati so izvoljeni za člane občinskih svetov.

5.6 UGOTAVLJANJE VOLILNIH IZIDOV

Ko se glasovanje konča, se začne postopek ugotavljanja izida glasovanja. Ugotoviti je treba voljo volivcev glede izbire kandidatov za člane občinskih svetov. Razdelijo se torej sedeži v občinskem svetu.

Način ugotavljanja volilnih izidov je odvisno od volilnega sistema. Ugotavljanje volilnih izidov je zelo enostavno pri sistemu relativne večine pa tudi pri sistemu absolutne večine, bistveno bolj je zapleteno pri proporcionalnem sistemu.

Ugotavljanje volilnega izida pri volitvah članov občinskega sveta je organizacijsko in časovno razdeljeno na več faz. Poteka v dveh ali treh fazah, odvisno od tega, ali gre za večinski ali proporcionalni sistem in ali je občina za volitve razdeljena v volilne enote.

Prva faza je v vsakem primeru ugotavljanje izida glasovanja na vsakem volišču. Od tu dalje poteka postopek različno. Pri večinskem sistemu obstaja samo še druga faza, ki se opravi na ravni volilne enote ali vse občine. Gre za ugotavljanje volilnih izidov na ravni volilne enote ali občine. Pri proporcionalnih

volitvah je druga faza ugotavljanje volilnih izidov na ravni volilnih enot, tretja faza pa ugotavljanje volilnih izidov na ravni občine (Grad, 1998).

Izid glasovanja na volišču ugotovi volilni odbor. Ta seveda lahko ugotovi volilni izid samo na volišču, na katerem je vodil glasovanje. Volilni odbor mora pregledati vse oddane glasovnice, presoditi njihovo veljavnost in ugotoviti pri vsaki od njih voljo volivcev. Volilni odbor končni volilni izid ugotovi tako, da prešteje, koliko glasov so dobili posamezni kandidati oziroma koliko glasov je dobila posamezna lista.

Ko volilni odbor ugotovi izid glasovanja na volišču, se razdelijo sedeži v občinskem svetu. To opravi volilna komisija volilne enote oziroma občinska volilna komisija.

Če je občina razdeljena na volilne enote, je treba mandate deliti že v volilni enoti. Zato mora volilna komisija volilne enote ugotoviti volilni izid v vsej volilni enoti. Če se pri volitvah uporablja večinski volilni sistem, je delitev mandatov v volilni enoti že dokončna, če pa se uporablja proporcionalni sistem, je to šele druga faza ugotavljanja volilnih izidov. Tej namreč sledi še faza dokončne delitve mandatov na ravni občine.

Volilna komisija pri ugotavljanju volilnih izidov v večinskem volilnem sistemu ugotovi, koliko glasov so dobili posamezni kandidati in kateri so izvoljeni. V proporcionalnem sistemu volilna komisija ugotovi, koliko glasov je dobila posamezna kandidatna lista, koliko mandatov pripada posamezni listi in kateri kandidati s posameznih list so izvoljeni. Pogleda se tudi, koliko preferenčnih glasov so dobili posamezni kandidati in ali je teh glasov dovolj za izvolitev. Če takih kandidatov ni, so izvoljeni kandidati po vrstnem redu na listi. V praksi se pogosto dogaja, da volivci ne uporabljajo dovolj možnosti preferenčnega glasu, pa tudi zakonski pogoji za prevlado preferenčnega glasu nad vrstnim redom, ki ga določi stranka, so zelo zahtevni, zato si bomo v nadaljevanju pogledali pomen preferenčnega glasu pri nas (Grad, 1998).

5.6.1 Vloga preferenčnega glasu v Sloveniji

Preferenčno glasovanje zaradi posrečene kombinacije glasovanja za posameznike ter proporcionalne zastopanosti strank uporablja vse več držav in med njimi je tudi RS. Zakon o lokalnih volitvah je leta 1993 volivcem prvič omogočil možnost izbire posameznih kandidatov znotraj stranke. Tu velja poudariti, da imajo to možnost samo volivci v tistih občinah, kjer občinski svet šteje dvanajst ali več članov. Kot smo že omenili, volivec pri proporcionalnih volitvah glasuje o listah kandidatov. Glasuje lahko samo za eno listo in ima torej samo en glas. Ima pa možnost oddati tudi prednostni glas za enega od kandidatov liste, za katero je glasoval. Vendar preferenčni glas ni obvezen, saj volivec lahko odda glas samo za listo kandidatov, ne pa tudi preferenčnega glasu. Volivec preferenčni glas odda tako, da na glasovnici vpiše zaporedno številko kandidata z liste, ki mu daje prednostni glas (Toplak, 2003).

Vendar se preferenčni glasovi pri volitvah članov občinskih svetov ne upoštevajo pri vsakem. Leta 1993 je državni zbor sprejel odločitev, po kateri so se preferenčni glasovi uporabljali le pri tistih kandidatih, ki so dobili preferenčne glasove večine volivcev, ki so glasovali za listo, torej so se upoštevali tudi glasovi tistih volivcev, ki sploh niso oddali preferenčnega glasu. Teoretično je bil torej lahko na podlagi preferenčnega glasu izvoljen največ en kandidat.

Za oddajo preferenčnega glasu se je na lokalnih volitvah leta 1994 in 1998 odločila le slaba petina volivcev in tako nobenemu kandidatu ni uspelo preseči tega praga.

Zato je leta 2002 prišlo do spremembe ureditve preferenčnega glasu. Tako se sedaj preferenčni glasovi pri posamezni listi upoštevajo, če je najmanj četrtnina volivcev oddala preferenčne glasove za posamezne kandidate s te liste. Sedaj so izvoljeni tisti kandidati, ki so dobili največ preferenčnih glasov, vendar pod pogojem, da število preferenčnih glasov posameznega kandidata presega 10 odstotkov števila vseh glasov, ki so bili oddani za listo. Z novo ureditvijo sta tako postavljena dva praga, in sicer 25-odstotni za listo in 10-odstotni za kandidate (Toplak, 2003).

Toda analiza uporabe preferenčnega glasu na lokalnih volitvah 2002 je pokazala, da je tudi ta ureditev preferenčnega glasu prestroga, saj omogoča izvolitev na podlagi preferenčnega glasu le tistim kandidatom v majhnih volilnih enotah.

Kot smo že omenili, je uporaba preferenčnega glasu v RS nizka. Razlog je mogoče iskati predvsem v ureditvi, po kateri je treba preferenčni glas vpisati v prazno okence. Drugi razlog je mogoče iskati v visokem pragu, ki ga mora kandidat doseči. Prejšnja ureditev je omogočala teoretično izvolitev samo enega kandidata, sedanja pa določa, da je treba doseči dva praga, in sicer 25- in 10-odstotni. Tak prag pa je v večjih volilnih enotah, kjer je veliko kandidatov in političnih strank, zelo težko doseči. Tretji razlog je mogoče iskati tudi v tem, da volivci preferenčnega glasu ne poznajo dovolj dobro ali pa sploh ne vedo, da obstaja.

Če primerjamo rezultate vseh treh dosedanjih lokalnih volitev, lahko sklenemo, da je po spremembi zakonodaje leta 2002, uporaba preferenčnega glasu narasla, vendar predvsem v manjših občinah. Vendar je tudi tu redkokdaj preseгла uporabo iz let 1994 in 1998. Na naslednjih lokalnih volitvah leta 2006 pa lahko pričakujemo, da bo uporaba preferenčnega glasu narasla, predvsem zato, ker je analiza lokalnih volitev 2002 pokazala, da je bil marsikateri občinski svetnik v majhnih občinah oziroma volilnih enotah izvoljen s pomočjo preferenčnega glasu (povzeto po Toplak, 2003).

5.6.2 Analiza rezultatov dosedanjih volitev občinskih svetnikov

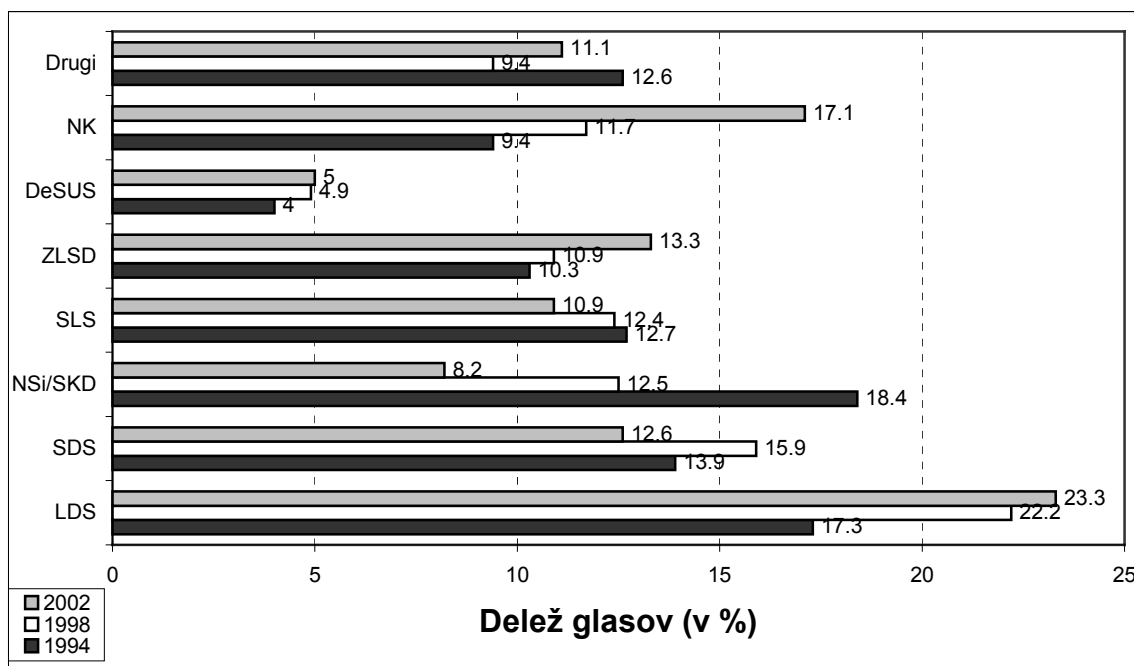
V tem delu si bomo pogledali analizo dosedanjih volitev občinskih svetnikov, ki so bile pri nas izvedene v letih 1994, 1998 in 2002. Pogledali si bomo, kakšna je uspešnost političnih strank na volitvah občinskih svetnikov. Rezultati bodo predstavljeni v odstotkih, saj lokalnih volitev leta 1994 ne moremo čisto primerjati z lokalnimi volitvami 1998. in 2002., saj smo leta 1994 imeli v RS bistveno manj občin.

Po deležu glasov, ki so jih prejele stranke na lokalnih volitvah, je najmočnejša LDS, saj je na vseh dosedanjih lokalnih volitvah dobila daleč največ glasov med parlamentarnimi strankami. Kakor vidimo v grafu 4, je na lokalnih volitvah 2002 prejela skoraj eno četrtno vseh glasov. LDS je na vsakih lokalnih volitvah bolj uspešna, saj njen delež dobljenih glasov vsake štiri leta počasi narašča.

Ravno obratno je pri opozicijski parlamentarni stranki NSi oziroma SKD. Njun delež glasov na vsakih naslednjih lokalnih volitvah strmo pada, podobno velja za SLS, vendar je pri slednji padec deleža glasov manj strm.

Zanimivo je stanje pri neodvisnih kandidatih. Njihov delež vsake štiri leta strmo narašča. Če njihov delež glasov na lokalnih volitvah 2002 primerjamo z letom 1994, vidimo, da se je skoraj podvojil.

Graf 5.2: Občinski svetniki, izvoljeni na lokalnih volitvah 1994, 1998 in 2002 glede na kandidatne liste

Vir: Statistični urad RS, 2003.

Volivci na lokalnih volitvah dajejo torej prednost neodvisnim kandidatom. Razlog za to je mogoče iskati v tem, da je na lokalni ravni zelo pomembna osebnost kandidata, saj slednji pogosteje prihaja v stik s prebivalci kot na primer poslanec. Večji delež neodvisnih kandidatov lahko kaže tudi na nezaupanje volivcev do političnih strank. Ljudje se na lokalni ravni vse težje identificirajo s političnimi strankami, še posebej v takšni meri, da bi nastopili na kandidatnih listah strank. Mogoče imajo tudi predstavo, da je politika nekaj slabega.

To potrjuje tudi dejstvo, da je na vsakih lokalnih volitvah izvoljenih več občinskih svetnikov, ki pripadajo različnim lokalnim interesnim združenjem, npr. Neodvisna lista za Maribor, Zveza za napredek Radeč in radeškega območja, Deželna stranka Štajerske, Lista za razvoj Ruš, Mladi za Kranj, Rad imam Ljubljano, Ljubljana – moje mesto itd.

Vidimo torej, da je na lokalni ravni za volivce vse bolj pomembna osebnost kandidata za člana občinskega sveta. Kako je s tem pri volitvah županov, si bomo pogledali v nadaljevanju.

6 VOLITVE ŽUPANA

Ob predstavniškem telesu, ki je nosilec strateškega odločanja v občini, je župan tisti, ki skrbi za izvrševanje sprejetih splošnih odločitev. Običajno pripravlja in izvršuje odločitve občinskega sveta in vodi občinski svet. Župan je individualni organ, katerega glavna naloga je, da vodi občinsko upravo in predstavlja ter zastopa občino kot pravno osebo. Hkrati je tudi varuh zakonitosti delovanja občinske uprave.

Župan ima v razmerju do občinskega sveta kot najvišjega organa občinske samouprave različne funkcije, deloma ima tudi vpliv na njegovo delo. Po eni strani skrbi za izvajanje odločitev občinskega sveta, po drugi strani pa ima pomembno funkcijo predlaganja vrste odločitev občinskemu svetu in tudi nadzorovanja zakonitosti njegovega delovanja.

Po zakonu o lokalni samoupravi župan predlaga v sprejem občinskemu svetu proračun in zaključni račun proračuna občine, odloke in druge akte iz pristojnosti občinskega sveta. Župan ima pravico, da se udeležuje sej občinskega sveta in lahko predlaga določene zadeve na seji občinskega sveta (Vlaj, 2000).

Župan skrbi za objavo statotov, odlokov in drugih splošnih pravnih aktov občine. Objavo določenega akta lahko tudi zadrži, če meni, da je splošni akt, ki ga je sprejel občinski svet, neustaven ali nezakonit. Vidimo torej, da je delo občinskega sveta in župana zelo prepleteno in tako je tudi v RS.

Kot že omenjeno, gre za volitve individualnega organa in zato je volilni postopek enostavnejši kot pri volitvah članov občinskega sveta. Tako zakon o lokalnih volitvah ureja samo najnujnejša vprašanja glede volitev županov, glede vsega drugega pa se smiselno uporabljajo določbe zakona o volitvah v občinske svete.

Temeljna načela glede volitev župana so določena v zakonu o lokalni samoupravi, ki določa, da župana volijo državljani, ki imajo v občini stalno prebivališče, in da se župana voli na neposrednih in tajnih volitvah. Vendar to ne pomeni, da ne veljajo tudi druga načela volilnega sistema, kot so splošna in enaka volilna pravica ter svobodna volilna pravica.

6.1 VOLILNA PRAVICA

Volilna pravica pri volitvah županov je povsem enaka volilni pravici pri volitvah v občinski svet. Imajo jo vsi tisti občani, ki imajo volilno pravico pri volitvah v občinski svet. Pravico voliti in biti izvoljen za župana ima vsak državljan Republike Slovenije, ki je na dan glasovanja dopolnil 18 let in mu ni bila odvzeta poslovna sposobnost. Volilno pravico ima državljan samo v tisti občini, kjer ima stalno prebivališče. Prav tako kot člane občinskega sveta tudi župana lahko volijo tujci, ki imajo stalno prebivališče v določeni občini. Vendar imajo tujci samo aktivno volilno pravico in ne pasivne. Ne morejo torej biti izvoljeni za župana oziroma ne morejo kandidirati.

6.2 KANDIDIRANJE

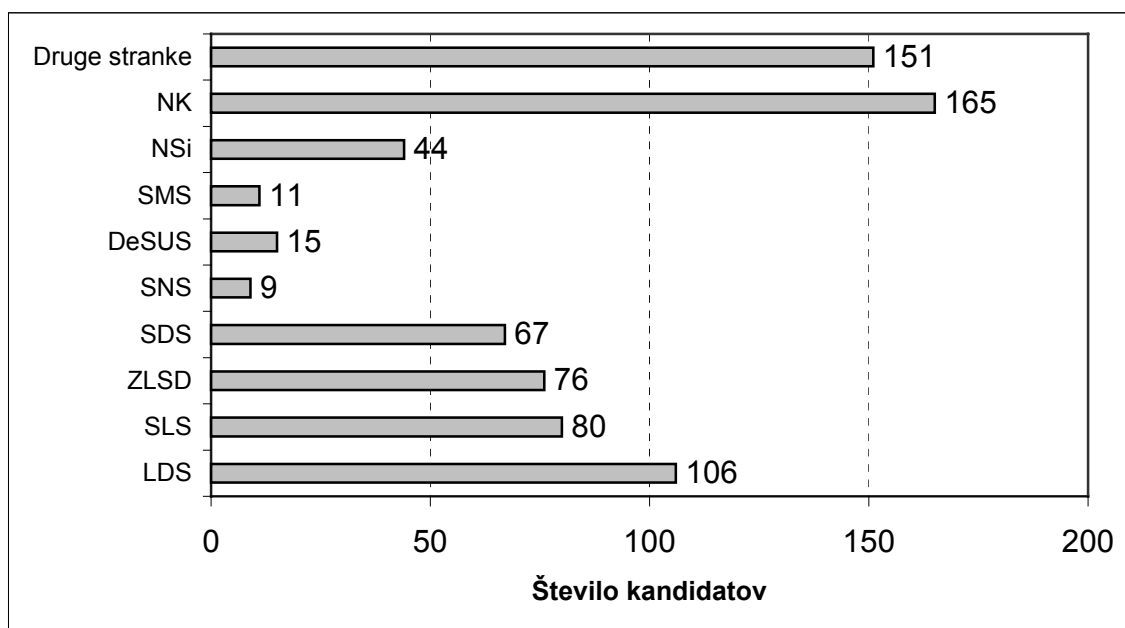
Pri kandidiranju za župane veljajo ista pravila kot za volitve članov občinskega sveta po večinskem volilnem sistemu. Tako kandidate za župane lahko predlagajo politične stranke in skupine volivcev s podpisovanjem. Posebej je določeno število podpisov volivcev, kadar določa kandidata za župana skupina volivcev. Tako lahko kandidata za župana določi:

- v občini z do 5.000 prebivalcev najmanj 50 volivcev,
- v občini z od 5.000 do 15.000 prebivalcev najmanj 100 volivcev,
- v občini z od 15.000 do 30.000 prebivalcev najmanj 150 volivcev,
- v občini z več kot 30.000 prebivalci najmanj 200 volivcev in
- v občini z več kot 100.000 prebivalci najmanj 250 volivcev, ki morajo imeti stalno prebivališče v občini (ZLV, 106. člen).

Kadar torej vloga kandidature za župana skupina volivcev, je število potrebnih podpisov različno po občinah, saj je odvisno od števila prebivalcev. Kandidature se nato predložijo občinski volilni komisiji, in sicer najpozneje petindvajseti dan pred dnevom glasovanja (ZLV, 74. člen).

Tako je bilo na lokalnih volitvah leta 2002 predlaganih 724 kandidatov za župane. Kakor vidimo iz grafa 5, je največ neodvisnih kandidatov, saj je njihov delež kar 23-odstoten. V primerjavi s kandidati za občinske svetnike je vloga parlamentarnih strank manjša. Največ kandidatov je spet predlagala LDS, to je 106 oziroma 14,6 %. Zelo veliko je število kandidatov neparlamentarnih strank. Tako jih je stranka Naprej Slovenija predlagala 56, Zveza za Primorsko 7, zelo veliko pa je tudi kandidatov, ki so jih predlagale koalicije različnih strank.

Graf 6.1: Kandidati za župane na lokalnih volitvah 2002 po kandidatnih listah

Vir: Statistični urad RS, 2003.

Razlogi za velik delež neodvisnih kandidatov in kandidatov, ki so jih predlagale neparlamentarne stranke, je podoben kot pri kandidatih za občinske svetnike. Spet je zelo pomembna osebnost kandidata, kaže se tudi nezaupanje v visoko politiko in v parlamentarne politične stranke. Razlogi so torej isti kot pri kandidatih za občinske svetnike.

6.3 GLASOVANJE

Pri volitvah županov poteka glasovanje za posamezne kandidate po pravilih za volitve članov občinskega sveta, ki se volijo po večinskem volilnem sistemu. Občina se za potrebe županskih volitev ne razdeli v volilne enote, saj gre za volitve za individualno funkcijo.

Tako glasovnica vsebuje oznako občine, zaporedne številke ter priimke in imena kandidatov za župane, predlagatelje in navodilo o glasovanju. Volivec glasuje tako, da na glasovnici obkroži zaporedno številko pred imenom kandidata za katerega glasuje. Glasuje lahko samo za enega kandidata. Ko je glasovanje opravljeno, je treba ugotoviti, kdo je bil v posamezni občini izvoljen za župana.

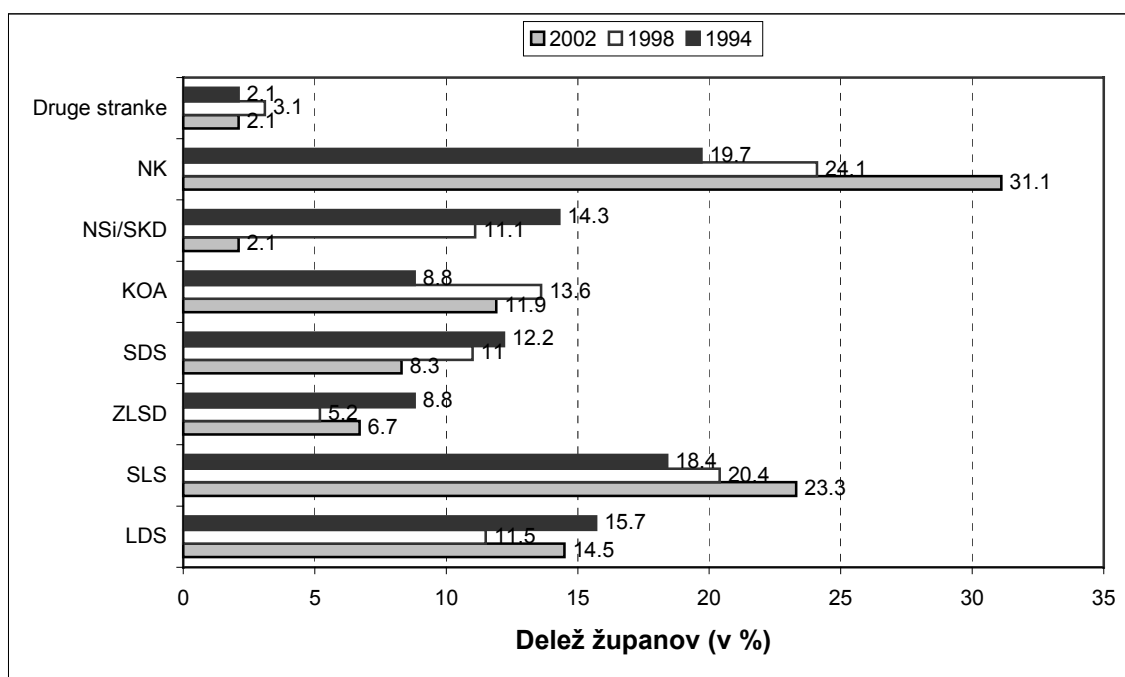
6.4 UGOTAVLJANJE VOLILNIH IZIDOV

Za ugotavljanje izidov glasovanja je zadolžena občinska volilna komisija, na voliščih pa izide ugotovijo volilni odbori.

Za župan je izvoljen kandidat, ki je dobil absolutno večino veljavnih glasov. Če noben kandidat ni dobil večine glasov, se opravi drugi krog volitev med kandidatoma, ki sta dobila največ glasov. Če je več kandidatov dobilo enako najvišje število glasov ali če je dvoje ali več kandidatov dobilo enako drugo najvišje število glasov, se izbira kandidatov za drugi krog volitev določi z žrebom. Na glasovnici sta nato kandidata navedena po vrstnem redu glede na število dobljenih glasov v prvem krogu volitev. Če pa je število dobljenih glasov enako, se vrstni red določi z žrebom.

Drugi krog rednih volitev razpiše republiška volilna komisija, drugi krog nadomestnih volitev pa občinska volilna komisija. Drugi krog volitev so opravi najkasneje 21 dni po prvem krogu in na volitvah zmaga kandidat, ki je dobil večino vseh veljavnih glasov (Lesjak, 2003).

Graf 6.2: Župani, izvoljeni na lokalnih v letih 1994, 1998 in 2002 glede na kandidatne liste

Vir: Lesjak, 2003.

Na lokalnih volitvah leta 2002 smo izvolili 193 županov. Od tega je bilo izvoljenih kar 60 županov, ki so kandidirali kot neodvisni kandidati. Delež slednjih je bil na lokalnih volitvah 2002, kakor vidimo v grafu 6, kar 31,1-odstoten. Na vsakih volitvah se delež neodvisnih kandidatov povečuje v povprečju za okoli 5 %.

Med župani, predlaganimi od parlamentarnih strank, je opaziti močan padec, saj je bilo v letih 1994 in 1998 županov iz npr. NSi kar 21, danes pa imajo samo še štiri, kar predstavlja 4 % vseh izvoljenih županov. Sicer ima med parlamentarnimi strankami največ županov SLS, katerih delež se na vsakih

volitvah povečuje. Tako so na lokalnih volitvah 2002 izvolili volivci 45 županov s kandidatne liste SLS, kar predstavlja 23,3 %.

Spet je torej vidna velika izvoljenost neodvisnih kandidatov. Župani so postali tisti, ki niso člani političnih strank in katerih kandidature so podprli volivci s svojimi podpisi. Nekateri izvoljeni župani menijo, da lahko pod resnično ali zgolj navidezno neodvisnostjo prepričajo večje število volivcev kot pod imenom politične stranke, ki ji sicer pripadajo (povzeto po Lesjak, 2003).

Poleg volitev članov občinskega sveta in županov so v lokalni skupnosti pomembne tudi volitve svetov ožjih delov občine.

7 VOLITVE V SVETE KRAJEVNIH, VAŠKIH IN ČETRTHNIH SKUPNOSTI

7.1 SPLOŠNO O OŽJIH DELIH OBČINE

Preden preidemo k prikazovanju in obravnavanju volitev svetov krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti, ki se s skupnim imenom imenujejo ožji deli občin, bi si pogledali, kaj ožji deli občin sploh so in kako so nastali.

7.1.1 Položaj krajevnih skupnosti pred osamosvojitvijo RS

Ustava iz leta 1974 je kot enega temeljev socialističnega samoupravljanja postavila krajevno skupnost (v nadaljevanju KS), ki je bila sicer že uvedena z ustavo iz leta 1963, vendar kot neobvezna. KS je bila specifična samoupravna interesna skupnost. Po ustavi so imeli delovni ljudje in občani v naselju, delu naselja ali v več povezanih naseljih pravico in dolžnost, da so se za uresničevanje določenih skupnih interesov in potreb ter opravljanje nalog samoupravno organizirali v KS. V njih naj bi opravljali komunalne, socialne, vzgojne, kulturne, zdravstvene in druge dejavnosti. Vsebinsko dela KS so opredeljevali številni zvezni in republiški zakoni s posameznih področij. Temelj povezovanja in združevanja v KS so bili skupni interesi in potrebe. Prebivalci so si v njih s prostovoljnim delom, samoprispevki in drugimi aktivnostmi bistveno izboljšali življenjske razmere (Grafenauer, 2000).

Do oblikovanja posamezne KS je prišlo na podlagi razprave, sprejetih stališč in dogovora v organizacijah Socialistične zveze delovnega ljudstva. Ustava je predpisovala, da se načela postopka za ustanavljanje KS določijo z zakonom, sam postopek pa s statutom občine. Ustava je določila, da je KS pravna oseba, določila pa je tudi kaj mora biti urejeno v njenem statutu (npr. pravice in dolžnosti KS, organizacija in organi KS, naloge in način dela organov KS itd.). V

skladu s statutom so bile posamezne KS notranje razčlenjene, tako da so bili za posamezna naselja ali zaokrožena območja oblikovani vaški odbori.

Vaški odbor so izvolili občani na zborih, sestavljalo pa jih je od 5 do 10 članov, ki so izmed sebe izvolili predsednika. Vaški odbori so bili aktivni predvsem pri obravnavi in razreševanju komunalnih in socialnih vprašanj svojega kraja (Grafenauer, 2000).

Osrednji organ samoupravljanja v krajevni skupnosti je bila skupščina KS, ki so jo sestavljali delegati, izbrali pa so jih prebivalci posameznih območij KS in delegati združenega dela (v njih so delali občani in delegati družbenopolitičnih organizacij, društev, družbenih organizacij in drugih interesnih združenj občanov). V manjših krajevnih skupnostih je funkcije skupščine opravljal svet KS in zbor delovnih ljudi, ki sta bila izvoljena na zborih občanov (Vlaj, 1984).

Kot izvršilni organ skupščine je deloval svet skupščine KS, ki ga je volila skupščina. Svet je imel za opravljanje številnih nalog in za izvrševanje sklepov skupščine različna stalna in občasna delovna telesa, ki so jih večinoma vodili člani sveta KS.

V krajevni skupnosti so imeli tudi poseben organ – poravnalni svet, ki ga je izvolila skupščina KS izmed občanov, ki so uživali ugled in spoštovanje. Svet je moral biti oblikovan v vsaki KS in je skrbel za sporazumno urejevanje sporov med občani. Posredoval je lahko v vseh sporih, razen kadar je šlo za zahtevke, s katerimi stranke niso mogle razpolagati. Udeležba strank v postopku je bila prostovoljna, postopek pa brezplačen.

Med organi velja omeniti še tiste, ki so bili oblikovani v skladu s predpisi o obrambi in zaščiti – to so bili komiteji za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, štab civilne zaščite in enota za narodne zaščite (Grafenauer, 2000).

KS je predstavljala tudi »člen« v delegatskem sistemu. Vsaka KS je izvolila delegacijo za izbiranje kandidatov v skupščine družbenopolitičnih skupnosti in v večini primerov tudi posebne delegacije za imenovanje delegatov v skupščine

samoupravnih interesnih skupnosti. Delegati KS so bili tudi člani skupin delegatov za izbiranje delegatov v zборе občin posebnih družbenopolitičnih skupnosti in skupščine SR Slovenije (Grafenauer, 2000).

KS so se lahko povezovale v skupnost KS, v katerih so ugotavljali in uresničevali skupne interese. KS je bila tudi osnova za občino, saj je ustava določala, da delovni ljudje in občani, organizirani v krajevni skupnosti, sodelujejo pri opravljanju družbenih zadev in odločanju o vprašanih skupnega pomena v občini in širših družbenopolitičnih skupnostih (Grafenauer, 2000).

Vidimo torej, da so imele KS pred osamosvojitvijo naše države zelo pomembno vlogo v takratnem komunalnem sistemu. Po osamosvojitvi pa je prišlo do korenite spremembe pri vlogi in položaju KS v naši lokalni samoupravi.

7.1.2 Položaj krajevnih skupnosti po osamosvojitvi

V sedanjem sistemu lokalne samouprave imajo ožji deli občine drugačno vlogo od prejšnjih krajevnih skupnosti v komunalnem sistemu. Razdelitev občine na ožje dele namreč ni obvezna, poleg tega pa je v domeni občine, ali bodo morebitnim ustanovljenim ožjim delom dodelili status pravne osebe ali ne.

Zakon o lokalni samoupravi določa, da se na območju občine lahko ustanovijo ožji deli: krajevne, vaške in četrtne skupnosti. Pobudo za ustanovitev ožjih delov občine lahko da zbor krajanov ali določeno število prebivalcev dela občine, kot ga določa statut. Občinski svet mora pobudo obravnavati in ugotoviti zanimanje prebivalcev posameznih območij. To se ugotovi na zborih krajanov ali z referendumom. Pri členitvi občine na ožje dele je treba upoštevati tudi zemljepisne, zgodovinske, gospodarske, upravne, kulturne in druge značilnosti območja. Občina samostojno odloča o pravni subjektiviteti ožjih delov občine. V statutu občine je tudi določeno, ali je ožji deli pravna oseba javnega prava ali ne. Če je ožji del občine *pravna oseba* nastopa v pravnem prometu v okviru

nalog, ki so določene s statutom občine. Občino v tem primeru zastopa svet. Če pa ožji del *ni pravna oseba*, lahko statut občine določi, da je za opravljanje nalog ožjega dela občin, zadolžen njegov svet ali predsednik (Žagar, 2003).

Organ ožjega dela občine je svet, ki ga izvolijo volilni upravičenci. Število članov sveta ožjega dela občine določi občinski svet. Svet lahko predlaga občinskemu svetu odločitve, ki se nanašajo na ožji del občine. Svet ožjega dela občine ima tudi predsednika, ki ga izvolijo člani sveta izmed sebe. Na sejah sveta ima pravico sodelovati tudi župan, vendar nima pravice glasovanja.

S statutom občine je lahko določeno, da ožji del občine nima sveta ali da občina sploh nima ožjih delov. V tem primeru lahko občinski svet ustanovi krajevne, vaške in četrtne odbore (Žagar, 2003).

Ožji del občine, ki ima svet, opravlja naloge, ki se nanašajo na njegove prebivalce in ki so mu preneseni v izvajane s statutom občine. Te naloge so zlasti vzdrževanje krajevnih cest in drugih javnih površin, upravljanje s premoženjem, namenjenim za potrebe krajevnega prebivalstva in pospeševanje kulture ter drugih društvenih dejavnosti (Kostanjevec, 1998).

Ožji deli občine v sedanjem sistemu lokalne samouprave nimajo vloge temeljnih lokalnih skupnosti, ampak samo predstavljajo fakultativen organizacijski ukrep občine. Ne morejo izpodriniti občine kot temeljne samoupravne lokalne skupnosti. Notranja členitev občin je koristna, saj z njimi občina približa odločanje o javnih zadevah krajevnega pomena prebivalcem, s tem pa motivira tudi njihov sodelovanje pri lokalnih zadevah (Virant, 1996).

Vidimo torej, da ožji deli občine po sedanji ureditvi niso obvezni, vendar zakon o lokalnih volitvah kljub temu ureja volitve v njihove svete.

7.2 VOLITVE SVETOV OŽJIH DELOV OBČINE

Zakon o lokalnih volitvah ureja samo nekatera vprašanja volitev v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti, saj se za področja, ki niso posebej urejena, smiselno spet uporablja ureditev volitev v občinske svete. Gre namreč za volitve, ki so po svoji naravi zelo podobne volitvam v občinske svete.

Pri volitvah svetov krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti se le-ti volijo po večinskem ali po proporcionalnem sistemu, prav tako kot člani občinskih svetov. Zakon namreč izhaja iz presoje, da se te skupnosti med seboj zelo razlikujejo, zlasti pa, da so četrtne skupnosti v primerjavi s krajevnimi in vaškimi precej večje in zato povsem primerljive s srednjimi, zlasti pa z manjšimi občinami. Merila za uporabo enega ali drugega sistema so povsem enaka tistim, ki se uporabljajo pri volitvah članov občinskih svetov. Tako se torej *večinski volilni* sistem za volitve svetov četrtnih skupnosti uporabi takrat, kadar svet četrtne skupnosti šteje manj kot 12 članov in tudi pri volitvah v svete vaških in krajevnih skupnosti. Pri tem sistemu imamo spet dve možnosti: če svet šteje več kot 7 članov, se volitve izvedejo po volilnih enotah, če jih ima manj, se izvedejo v eni volilni enoti. *Proporcionalni sistem* se uporabi samo za volitve svetov četrtnih skupnosti, ki štejejo več kot 12 članov (Grad, 1998).

Kot že omenjeno, se volilne enote oblikujejo podobno kot pri volitvah občinskega sveta. Vendar so merila drugačna. Volilne enote se namreč oblikujejo tako, da je zagotovljena zastopanost prebivalcev posameznih naselij oziroma delov krajevne, vaške ali četrtne skupnosti v svetu take skupnosti.

Volitve v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti vodijo in izvaja občinska volilna komisija in volilne komisije teh skupnosti. *Občinska volilna komisija* nadzoruje volitve članov občinskih svetov, volitve župana in volitve v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti. Skrbi tudi za zakonitost in pravilnost izvedbe volitev v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti v občini. *Volilno*

komisijo krajevne, vaške oziroma četrtne skupnosti, ki jo imenuje svet skupnosti, sestavljajo predsednik in dva člana ter njihovi namestniki, ki se imenujejo izmed volivcev s stalnim prebivališčem v tej skupnosti (Golobič, 1996).

Volilno pravico pri volitvah svetov krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti imajo prebivalci s stalnim prebivališčem v krajevni, vaški oziroma četrtni skupnosti. Volilno pravico ima vsak polnoletni državljan, ki mu ni bila odvzeta poslovna sposobnost. Tujci pri teh volitvah nimajo niti aktivne volilne pravice niti ne morejo kandidirati za člana sveta.

Kandidiranje se naslanja na kandidiranje pri volitvah članov občinskih svetov. A ker gre za volitve v manjših skupnostih od občine, so pogoji blažji kot pri volitvah članov občinskih svetov. Kandidate lahko določi že skupina najmanj desetih volivcev, pa tudi zbori volivcev se skličejo na zahtevo enakega števila volivcev. Kandidate lahko predlagajo tudi politične stranke, vendar se tu pojavlja vprašanje, ali je ta ureditev ustrezna, saj skupnosti nimajo oziroma ne morejo imeti nobene oblasti – ne državne ne lokalne, politične stranke pa imajo kot glavno funkcijo boj za oblast.

V fazi ugotavljanja volilnih izidov je postopek enak kot pri ugotavljanju volilnih izidov volitev članov občinskih svetov. Volilni izid najprej ugotavljajo na voliščih volilni odbori, zatem pa volilne komisije skupnosti oziroma občinska volilna komisija (Grad, 1998).

Vidimo torej, da se volitve svetov krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti močno podobne volitvam članov občinskih svetov, tako po volilnem sistemu in načinu kandidiranja kot tudi po načinu glasovanja in ugotavljanju volilnih izidov.

V nadaljevanju si bomo pogledali, kakšna je zastopanost žensk v politiki na lokalni ravni.

8 ŽENSKE V LOKALNI POLITIKI

V tem poglavju si bomo pogledali, kako so ženske zastopane v organih na lokalni ravni. Pogledali si bomo, kakšna je zastopanost žensk v občinskih svetih in koliko županij imamo v naših občinah.

8.1 SPLOŠNO O ZASTOPANOSTI ŽENSK V POLITIKI

Dejstvo je, da se z odsotnostjo žensk tako v državni kot lokalni politiki srečujejo vse sodobne demokracije. Med njimi je tudi RS. Politika v RS je pretežno moška zadeva, saj je moški monopol v njej izrazit.

Konvencija OZN o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk med drugim govori tudi o primernih ukrepih, ki jih morajo sprejeti države za odpravo diskriminacije žensk v političnem in javnem življenju države. Podpisnice, med katerimi je tudi naša država, se zavezujejo, da bodo generalnemu sekretarju OZN predložile v obravnavo pristojnemu odboru poročila o zakonodajnih, sodnih, upravnih ali drugih ukrepih, ki so jih sprejele za izpolnjevanje določil te konvencije, kot tudi o napredku, doseženem v tem smislu (Internet 2).

Kljub temu da se je naša država zavezala s podpisom številnih mednarodnih dokumentov, da bo odpravila diskriminacijo žensk v politiki, analiza rezultatov lokalnih volitev iz let 1994, 1998 in 2002 tega ne kaže. Ženske so v slovenski politiki še vedno močno podzastopane.

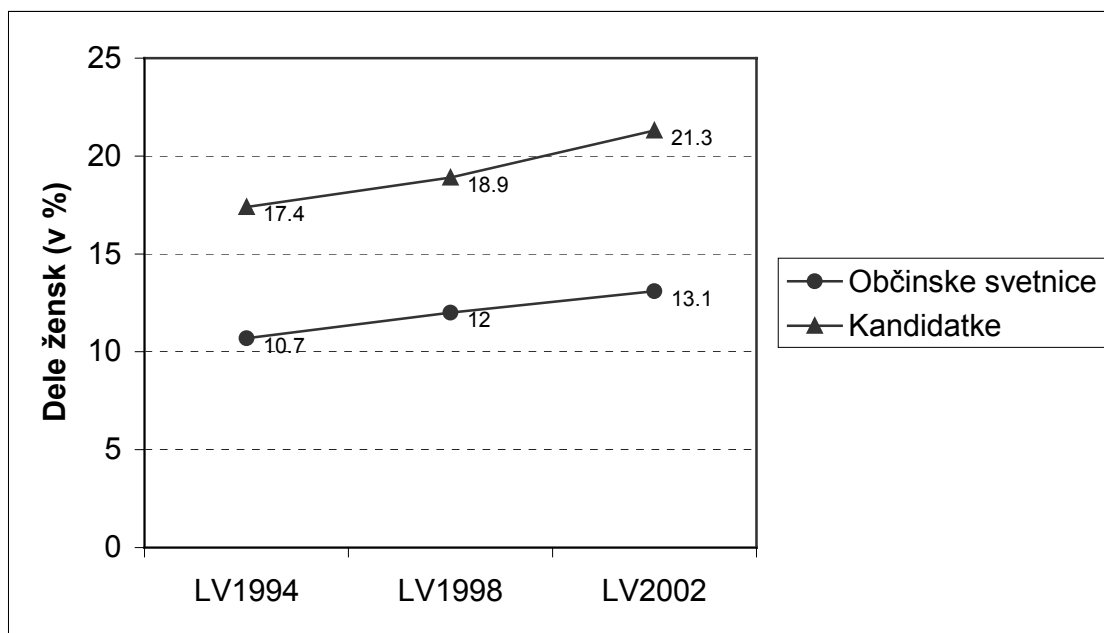
8.2 ŽENSKE V OBČINSKIH SVETIH

Kot smo že omenili, je občinski svet predstavniški organ na lokalni ravni in v njem bi morali biti zastopani interesi vseh prebivalcev. Tako moških kot žensk.

V grafu 7 smo predstavili, kolikšen je bil delež žensk med kandidati za občinske svetnike. Kakor vidimo, je ta zelo nizek. Leta 1994 je bilo med 16.820 kandidati

in kandidatkami za občinske svetnike samo 2.921 žensk, kar predstavlja zgolj 17,4 %.

Graf 8.1: Kandidatke za občinske svetnike in izvoljene občinske svetnice na lokalnih volitvah v letih 1994, 1998 in 2002

Vir: Internet 2; Savec, 2003; Guček, 2003.

Nič boljše ni bilo stanje na lokalnih volitvah leta 1998 in 2002. Leta 1998 je za občinske svetnike kandidiralo 20.314 kandidatov, od tega samo 3.830 žensk oziroma 18,9 %. Na lokalnih volitvah 2002 pa je bilo med 23.426 kandidati za občinske svetnike samo 4.976 žensk ali 21,3 %. Kljub temu da je opazna močna podzastopanost žensk, se vendarle kaže trend večanja deleža žensk med kandidati za občinske svetnike. Na vsakih lokalnih volitvah je opaziti, da se delež žensk kljub majhnemu odstotku vsakič povečuje.

Na lokalnih volitvah je bilo izvoljenih 2.794 občinskih svetnikov. Med njimi je samo 299 občinskih svetnic ali 10,7 %. Malo boljše je stanje na lokalnih volitvah 1998 in 2002. Leta 1998 je bilo med izvoljenimi 3.156 občinskimi svetniki 380 žensk ali 12 %, na lokalnih volitvah 2002 pa je bilo med 3.231 izvoljenimi

občinskimi svetniki 423 žensk ali 13,1 %. Vidimo, da se tudi pri izvoljenih občinskih svetnicah delež le-teh minimalno povečuje.

Iz grafa 7 je tudi opaziti, da močno niha delež med izvoljenimi in predlaganimi kandidatkami za občinske svetnice. Tako je bilo leta 1994 med predlaganimi 2.921 kandidatkami za občinske svetnice izvoljenih le 299 občinskih svetnic oziroma 10,2 %, leta 1998 je bil ta delež 9,9 %, leta 2002 pa 8,5 %. Opaziti je torej, da je med predlaganimi kandidatkami delež izvoljenih vsako leto manjši, čeprav v absolutnih številkah delež žensk v občinskih svetih narašča, vendar je absolutna številka zavajajoča, saj smo na vsakih lokalnih volitvah imeli drugačno število občin in s tem tudi število občinskih svetov.

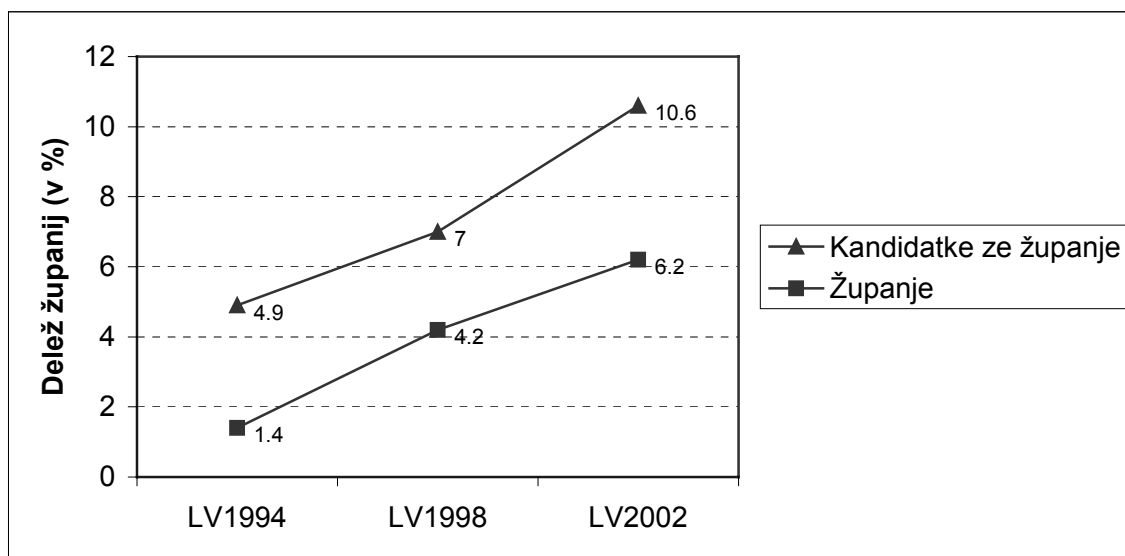
Kako pa je z deležem žensk med župani, si bomo pogledali v naslednjem poglavju.

8.3 ŽENSKÉ MED ŽUPANI

Kakor lahko razberemo iz grafa 8, je delež žensk med župani še nižji, kot to velja za občinske svete. Tako je bilo leta 1994 med 635 kandidati za župana predlaganih samo 31 žensk, kar znaša 4,9 %. Med 147 župani sta bili izvoljeni samo dve županji ali 1,4 %.

Malo boljše je bilo stanje na lokalnih volitvah 1998, ko je bilo med 739 kandidati predlaganih 52 žensk ali 7 %, med 191 župani pa je bilo izvoljenih samo 8 žensk, kar je predstavljalo 4,2 %. Na lokalnih volitvah 2002 je bilo med 724 kandidati 77 žensk, kar predstavlja 10,6 %, izvoljenih pa je bilo med 193 župani 12 žensk ali 6,2 %. Delež žensk med župani se sicer povečuje, je pa še vedno pod 10 %, kar je zaskrbljujoče.

Graf 8.2: Kandidatke za županje in izvoljene županje na lokalnih volitvah v letih 1994, 1998 in 2002

Vir: Internet 2; Savec, 2003; Guček, 2003.

Že pri občinskih svetnicah je opaziti, da obstaja velik razkorak med kandidatkami in izvoljenimi občinskimi svetnicami. Isto velja za volitve županov. Opaziti je, da so ženske pri kandidaturi za občinskega svetnika ali županjo dokaj neuspešne. Leta 1994 se je med župane prebilo le 6,5 % žensk, ki so kandidirale, leta 1998 15,3 %, leta 2002 pa 15,6 %. Mnogi razloge za tako neuspešno izvolitev žensk iščejo v volilnem sistemu, zato si bomo zdaj pogledali vpliv volilnega sistema na izvolitev žensk v lokalni politiki.

8.4 VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA IZVOLITEV ŽENSK

Ne le za enakopravnost žensk, ampak tudi za druge podzastopane družbene skupine je proporcionalni volilni sistem, vsaj načeloma, boljši od večinskega. Kot smo že povedali, je namreč temelj proporcionalnega volilnega sistema sorazmerno predstavništvo (Ribičič, 2000).

Tudi vsaka modifikacija znotraj proporcionalnega volilnega sistema, kot so uvedba volilnih enot, preferenčnih glasov in podobno, povečuje možnost

posameznih družbenih skupin (tudi žensk), da so njihovi pripadniki bolj zastopani.

Ženske imajo večjo možnost za izvolitev, če so oblikovane velike volilne enote. Čim večja je volilna enota, tem večje so možnosti za izvolitev žensk, pa tudi čim več je kandidatov, tem manj je potrebnih glasov za izvolitev in s tem teoretično obstaja večja možnost za izvolitev žensk in drugih podzastopanih družbenih skupin.

Pomembna je vpeljava preferenčnega glasu pri glasovanju. Volivec odda svoj glas tistemu kandidatu, ki uživa pri njem največje zaupanje. Seveda mora biti postavljena razumna meja, kdaj se začnejo upoštevati preferenčni glasovi. To je z zadnjim popravkom zakona, ko je bila meja znižana s 50 na 25 % deloma tudi narejeno.

Tabela 8.1: Izvoljene občinske svetnice na lokalnih volitvah 2002 glede na volilni sistem

VOLILNI SISTEM	ŠTEVILO OBČIN	ŠTEVILO OBČINSKIH SVETNIKOV	ŠTEVILO OBČINSKIH SVETNIC	DELEŽ OBČINSKIH SVETNIC
Proporcionalni	145	2806	378	13,5 %
Večinski	48	425	45	10,5 %
SKUPAJ	193	3231	423	13,1 %

Vir: Savec, 2003.

Za slovenske lokalne volitve 2002 lahko rečemo, da so imele ženske večjo možnost za izvolitev v tistih občinah, kjer so volili po proporcionalnem volilnem sistemu. Tako iz tabele 2 lahko vidimo, da je bilo v občinah, kjer imajo proporcionalni volilni sistem, delež žensk večji. Kar 90 % žensk, ki so bile izvoljene na lokalnih volitvah 2002 v občinske svete, je bilo izvoljeno v občinah s proporcionalnim sistemom.

Vidimo torej, da je večja možnost za izvolitev žensk v občinah, ki imajo proporcionalni volilni sistem, kjer imajo večje volilne enote in kjer je možnost uporabe preferenčnega glasu. Seveda pa so pomembni še drugi dejavniki, kot je na primer, da so ženske na strankarskih listah, ki jih oblikujejo stranke, čim višje, kjer so možnosti za izvolitev največje, da kandidirajo v volilnih okrajih, kjer je bila stranka v preteklosti bolj uspešna itd.

9 ZAKLJUČEK

Volitve organov lokalne samouprave predstavljajo demokratičen način odločanja o tem, kdo bo predstavljal voljo prebivalcev lokalne skupnosti. Zato je pomembno, da so lokalne volitve čim bolj pravno in sistemsko urejene. Pri nas lokalne volitve ureja zakon o lokalnih volitvah, ki določa postopke za izvolitev vseh organov lokalne samouprave v RS. Zakon namreč ureja tako volitve članov občinskih svetov kot tudi volitve županov in svetov vaških, krajevnih in četrtnih skupnosti.

V sedanjem sistemu lokalne samouprave ima občinski svet v občini vlogo predstavniškega telesa in zato so volitve članov občinskih svetov najpomembnejše med lokalnimi volitvami. V Republiki Sloveniji imamo zaradi različnih velikosti občin dva volilna sistema, po katerih se volijo člani občinskih svetov. V večjih občinah se volijo po proporcionalnem sistemu, v manjših pa po večinskem. Vsak volilni sistem ima svoje prednosti in slabosti, z njim pa je povezan tudi način kandidiranja, delitve mandatov, glasovanje in način ugotavljanja volilnih izidov.

Poleg volitev članov občinskih svetov so v lokalnih skupnostih pomembne tudi volitve županov. Ker gre pri teh za individualni organ, so mnogo enostavnejše od volitev članov občinskih svetov.

Zakon o lokalnih volitvah ureja tudi volitve svetov krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti, torej ožjih delov občin. V bistvu so te volitve po svoji naravi zelo podobne volitvam članov občinskih svetov. Sveti krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti se volijo prav tako po proporcionalnem ali po večinskem sistemu, odvisno od velikosti, posebej to velja za četrtne skupnosti, ki so ponekod že prave male občine.

Pri lokalnih volitvah je eno izmed bistvenih vprašanj, kdo ima pravico sodelovati pri oblikovanju organov lokalne samouprave, kdo ima torej volilno pravico. Pri nas ima volilno pravico vsak polnoleten slovenski državljan, ki ima stalno prebivališče v občini oziroma krajevni, vaški in četrtni skupnosti. Volilno pravico imajo tudi tujci s stalnim prebivališčem v RS oziroma v lokalni skupnosti. Vendar imajo oni samo aktivno volilno pravico (pravico voliti), nimajo pa pasivne (biti voljen). Posebno volilno pravico imajo pripadniki narodnih skupnosti. Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo tako aktivno kot pasivno volilno pravico. Imajo pravico voliti in biti izvoljeni za člana občinskega sveta. Pri volitvah člana italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti imajo volilno pravico samo pripadniki teh narodnih skupnosti. Pravico voliti in biti izvoljen za člana občinskega sveta imajo tudi pripadniki romske skupnosti. Zakon o lokalni samoupravi določa, da imajo Romi na območjih, kjer živi avtohtona romska skupnost, pravico do najmanj enega predstavnika. V Republiki Sloveniji to velja za 20 lokalnih skupnosti.

Pri volitvah je zelo pomembna volilna udeležba, torej kolikšen del volilnih upravičencev pride na volitve. Za RS je značilna dokaj visoka volilna udeležba, zlasti če jo primerjamo z Madžarsko in Poljsko. Vendar je volilna udeležba v RS spremenljiva – ni konstantna, ampak niha. V začetku devetdesetih let je bila vedno višja od 80 %, na lokalnih volitvah leta 1994 je padla na samo 61 %, na naslednjih volitvah leta 1996 je bila ponovno 10 % višja. Leta 1998 je na lokalnih volitvah padla celo pod 60 %. Na zadnjih volitvah pa je spet zrasla nad 70 %. Svoje prve hipoteze, v kateri predpostavljamo, da se v Republiki Sloveniji volilna udeležba znižuje, tako ne moremo potrditi, saj ni zadostnih dokazov za njeno potrditev.

Drugo hipotezo, v kateri predpostavljamo, da je delež žensk v slovenski lokalni politiki majhen, a se le ta povečuje z vsakimi volitvami, lahko po opravljeni analizi v celoti potrdimo. Delež žensk med župani in v občinskih svetih je pri nas

majhen, kljub temu pa se povečuje, vendar zelo počasi. Delež županij se je povečal z 1,4 % (1994) prek 4,2 % (1998) na 6,2 % (2002), delež občinskih svetnic pa z 10,7 % (1994) prek 12 % (1998) na 13,1 % (2002). Vidimo torej, da se stanje izboljšuje, vendar bi se bilo treba še bolj posvetiti pomenu volilnih enot, vlogi preferenčnega glasu in izboljšanju položaja kandidatk na strankarskih kandidatnih listah.

Iz vsega povedanega lahko rečemo, da imamo v Republiki Sloveniji urejen sistem lokalnih volitev. Vendar kot noben sistem tudi naš ni popoln. V slovenski lokalni politiki bi bilo treba povečati delež žensk, prav tako bi bilo treba narediti določene stvari, da bi se volilna udeležba na lokalnih volitvah povečala in bi bila primerljiva s tisto na parlamentarnih volitvah, če ne celo večja.

10 SEZNAM TABEL IN GRAFOV

Graf 3.1: Volilna udeležba v RS na volitvah med letoma 1990 in 2002	17
Graf 3.2: Volilna udeležba na lokalnih volitvah med letoma 1990 in 1998 po posameznih državah	20
Graf 5.1: : Kandidati za člane občinskih svetov po kandidatnih listah	40
Graf 5.2 : Občinski svetniki, izvoljeni na lokalnih volitvah v letih 1994, 1998 in 2002 glede na kandidatne liste	46
Graf 6.1: Kandidati za župane na lokalnih volitvah 2002 po kandidatnih listah	50
Graf 6.2: Župani, izvoljeni na lokalnih volitvah v letih 1994, 1998 in 2002 glede na kandidatne liste	52
Graf 8.1: Kandidatke za občinske svetnike in izvoljene občinske svetnice na lokalnih volitvah v letih 1994, 1998 in 2002	61
Graf 8.2: Kandidatke za županje in izvoljene županje na lokalnih volitvah v letih 1994, 1998 in 2002	63
Tabela 3.1: Volilna udeležba na lokalnih in parlamentarnih volitvah med letoma 1990 in 1998 po posameznih državah	19
Tabela 8.1: Izvoljene občinske svetnice na lokalnih volitvah 2002 glede na volilni sistem	64

11 VIRI IN LITERATURA

1. Članki v revijah oziroma zbornikih

- Bernatova, M., Kukliš, P., Malikova, I., Rončak, I. in Vanova, A. (2001): Public Perception of Local Government in Slovakia. Public Perception of Local Governments. Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute, Budapest.
- Brezovšek, Marjan (2002): Volitve in politično predstavništvo. Parlamentarne volitve 2000. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Grad, Franc (2003): Volitve in lokalna demokracija. Lex localis, letnik 1, št. 2, str. 1–14.
- Guček, D., Oblak, T. (1996): Slovenske lokalne volitve 1994: Primerjava kandidatur in izvolitev po spolu. Teorija in praksa, letnik 33, št. 3, str. 490–497.
- Lavtar, Roman (2003): Vključevanje novih skupin prebivalcev v odločanje na zadnjih lokalnih volitvah. Lex localis, letnik 1, št. 2, str. 45–59.
- Lesjak, Benjamin (2003): Župani, izvoljeni na lokalnih volitvah 2002. Lex localis, letnik 1, št. 2, str. 61–72.
- Lijphart, Arend (1997): Neenaka participacija: nerazrešena dilema demokracije. Teorija in praksa, letnik 37, št. 3, str. 524–545.
- Makarovič, Matej (2002): Politična participacija v desetletju demokratizacije. Demokracija v Sloveniji. Prvo desetletje. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Swianiewicz, Pawel (2001): Between Active Appreciation, Passive Approval and Distrustful Withdrawal. Public Perception of Local Governments. Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute, Budapest.
- Toplak, Jurij (2003): Preferenčni glas in njegova uporaba v Sloveniji. Lex localis, letnik 1, št. 2, str. 15–43.

- Virant, Grega (1996): Ožji del občine – Organizacijski ukrep, ne pa občina v občini. III. Srečanje upravnih delavcev Slovenije. Univerza v Ljubljani, Visoka upravna šola, Portorož.
- Vlaj, Stane – urednik (2000): Župan in občina. Inštitut za lokalno samoupravo pri Visoki upravni šoli, Ljubljana.

2. Samostojne publikacije

- Asher, A. Herbert (1984): Political Participation. An ISSC Workbook in Comparative Analysis. Campus Verlag, New York.
- Grad, Franc (1992): Novi volilni sistem. Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti, Ljubljana.
- Grad, Franc (1996): Volitve in volilni sistemi. Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti, Ljubljana.
- Grad, Franc (1998): Lokalna demokracija. Organizacija in volitve. Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Grafenauer, Božo (2000): Lokalna samouprava na Slovenskem: teritorialno-organizacijske strukture. Pravna fakulteta, Maribor.
- Heywood, Andrew (1997): Politics. MacMillan Press Ltd, London.
- John Peter (2001): Local Governance in Western Europe. SAGE Publications, London.
- Kostanjevec, Mirko (1998). Krajevne, vaške in četrtne skupnosti – ožji deli občine. Pravna praksa, 17, 4, str. 30–31.
- Kropivnik, Samo (1998): Slovenski volivci v geografskem, družbenem in ideološkem prostoru. Analize volitev v letih 1990 in 1992. Znanstvena knjižnica, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Mackie, T.T. in Rose, R. (1991): The International Almanac of Electoral History. Fully Revised Third Edition. London: Macmillan.
- Pečjak, Vid (1995): Politična psihologija. Samozaložba, Ljubljana.
- Ribičič, Ciril (2000): Podoba parlamentarnega desetletja. Samozaložba, Ljubljana.

- Rupnik, J., Cijan, R. in Grafenauer, B. (1994): Ustavno pravo Republike Slovenije. Posebni del, 2. knjiga. Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Maribor.
- Savec, Zofija (2003): Lokalne volitve 2002 : Županske volitve 10. 11. in 1. 12. 2002, volitve v občinske svete 10. 11. 2002. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.
- Sruk, Vlado (1995): Leksikon politike. Obzorja, Maribor.
- Toplak, Jurij (2000): Volilni sistem in oblikovanje volilnih enot. Libra – zbirka za človekove pravice, Ljubljana.
- Verba, S. in Nie, H. N. (1972): Participation in America. Political Democracy and Social equality. Harper & Row, University of Chicago, Chicago.
- Vlaj, Stane (1984): Krajevna skupnost v sistemu socialističnega samoupravljanja. Komunist (zbirka »Politična šola«), Ljubljana.
- Vlaj, Stane (1998): Lokalna samouprava. Občine in pokrajine. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Žagar, Katarina (2003): Lokalna samouprava. Organizacija in funkcija. Urad za organizacijo in razvoj uprave, Upravna akademija, Ljubljana.
- (1996): Volitve v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti z uvodnimi pojasnili Marka Golobiča. ČZ Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- (1998): Predpisi o lokalnih volitvah in lokalni samoupravi s komentarji dr. Franca Grada in Pavleta Sveteta in s pojasnili Marka Golobiča. ČZ Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- (2001): Public Perception of Local Governments. Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute, Budapest.
- (2002): Predpisi o volitvah 2002 s komentarji in pojasnili Franca Grada, Marka Golobiča in Pavleta Sveteta. Uradni list Republike Slovenije d.o.o., Ljubljana.

3. Pravni viri

- Zakon o lokalnih volitvah. Uradni list RS, št. 72/93, 7/94, 33/94, 61/95, 70/95 in 51/2002.
- Zakon o lokalni samoupravi. Uradni list RS, št.072/93, 6/94 – odl. US, 45/95 – odl. US, 57/94, 14/95, 20/95 – odl. US, 63/95 – odl. US, 73/95 – odl. US, 9/96 – odl. US, 39/96 – odl. US, 44/96 – odl. US, 26/97, 70/97, 10/98, 68/98 – odl. US, 74/98, 70/2000, 21/2002.

4. Internetni viri:

- Internet 1: <http://www.volitve.si/main.php>, 23. 1. 2004.
- Internet 2: http://www.uem-rs.si/slo/statistika/politika_lokalne.html, 8. 2. 2004.